

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

Bakalářská práce

Daniela Horvátová

Odboj na severní Moravě a osudy Ferdinanda Gallase

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne 30. 4. 2018

.....

Daniela Horvátová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí prof. PhDr. Janě Burešové, CSc. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky. Dále pracovníkům oslovených archivů a především Bc. Petru Sychrovi z Moravského zemského archivu v Brně. A také své rodině a blízkým za trpělivost v době mého studia.

Obsah

Úvod.....	6
1. Situace v Protektorátě Čechy a Morava a na severní Moravě.....	8
1.1 Popis oblasti severozápadní Moravy.....	8
1.2 Mnichovská konference a zřízení V. okupačního pásma.....	13
1.3 Nacistický okupační režim a násilná germanizace.....	17
1.4 Germanizační útisk vůči českému obyvatelstvu	18
2. Formování odboje na severní Moravě	20
2.1 První projevy odporu.....	20
2.2 Počátky organizovaného odboje	21
2.3 Národní sdružení československých vlastenců.	25
2.3.1 Formování a organizace sdružení	25
2.3.2 Činnost NSČV	26
2.3.3 Problémy, odhalení skupiny a zatýkání členů	27
3. Ferdinand Gallas.....	30
3.1 Období mládí až k rokům nacistické okupace	30
3.2 Ilegální činnost.....	32
3.3 Zatčení F. Gallase.....	32
3.3.1 Věznice gestapa na zkoumaném území.....	33
3.4 Život ve věznici a zpracování motáků	34
3.4.1 Výsledky – jejich průběh, srovnání olomoucké a šumperské věznice	35
3.4.2 Všední dny ve vězení.....	37
3.4.3 Cely.....	38
3.4.4 Vězeňská poezie	38
3.4.5 Vězeňská strava a přilepšení z domova.....	39
3.4.6 Povědomí o dění na frontách a o válce.....	41
3.4.7 Myšlenky na útěk	42

3.4.8 Myšlenky na budoucnost	42
3.4.9 Citové pouto Libuše a Ferdinanda.....	43
3.4.10 Zhoršený zdravotní stav	43
3.4.11 Zprávy do Loštic a dalším přátelům	44
3.4.12 Prosinec 1944	45
3.4.13 Převoz do Vratislavi a Drážďan	45
3. 5 Marné pátrání po Ferdinandovi, obnova manželství a prohlášení za mrtvého	45
Závěr	47
Seznam použitých pramenů a literatury.....	48
Resumé.....	51
Seznam příloh	52
Přílohy.....	53
.....	53

Úvod

Druhá světová válka je dosud největší válečný konflikt, který kdy v dějinách lidstva vypuknul. K tomuto tématu se váže nepřeborné množství literatury, a to jak české, tak i zahraniční. Jedná se o konflikt světový, ale nejživelněji si Hitler počínal na území Evropy. Tato doba také významně poznamenala české země. Když po Mnichovské konferenci obsadila nacistická vojska pohraniční oblasti, české obyvatelstvo se s okupací neztotožnilo. Svůj postoj projevovalo různými cestami a formami. Z počátku šlo o bezmocný pocit a smíření se s osudem, tichou opozicí, která postupně dospívala ke spontánnímu odporu a přerostla v organizovaný a uvědomělý odboj.

Československému odboji v letech 1939 až 1945 se věnuje celá řada historiků. K předním českým odborníkům na toto téma patří Jaroslav Čvančara, Zdeněk Jelínek, Václav Kural nebo Jan Křen. Za zmínku stojí určitě i jméno německého historika Detlefa Brandese, který se specializuje na česko - německé vztahy ve 20. století. Téma odboje je však velice široké a tyto publikace se mu věnují z toho nejjobecnějšího úhlu. Bakalářská práce se konkrétně věnuje odboji na severní Moravě a tomuto území se podrobně věnoval pouze bývalý profesor Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého, Josef Bartoš. Z těchto důvodů budou jeho knihy a články pro práci stěžejním nástrojem při tvorbě bakalářské práce. Tématu se věnovali i někteří regionální autoři, avšak jejich publikace z jistých důvodů nebudou pro práci více významné.

Práce je rozdělena na tři části. První se zabývá územím severní Moravy jako celkem. Popisuje období před okupací, česko - německé vztahy, nacistický zábor území a postupně přechází v druhou část. Ta mapuje události a cestu, která vedla ke zformování odbojové skupiny Národní sdružení československých vlastenců. Aktivním členem skupiny byl Ferdinand Gallas, na jehož život, pozici ve skupině, činy a celkový osud, je práce primárně zaměřena. Nejpodstatnější pro práci budou dochované motáky, které ze šumperského vězení posílal své manželce. Motáky nebyly dosud nikým zpracovány, proto bude jejich rozpracování klíčové. Po jejich pečlivém přečtení bude nutné vytyčit jednotlivá témata, která se v nich objevují a zpracovat je. Motáky, spolu s další pozůstalostí, jsou uloženy ve Vlastivědném muzeu v Šumperku. Pro vyhledání pramenů týkajících se osoby F. Gallase, které nejsou ryze osobní povahy, bylo nutné kontaktovat Archiv bezpečnostních složek v Praze i v Brně, Moravský zemský archiv

v Brně, Zemský archiv v Opavě a Státní oblastní archiv v Šumperku. I přes zdlouhavé vyhledání archiválií jsem spolu s ochotnými pracovníky archivů dospěla k názoru, že k této osobě se archivních materiálů dochovalo velice málo. Avšak se správně zvoleným přístupem k motákům a životopisům psaným Ferdinandovou manželkou, spolu s několika archivními materiály, může být práce zajímavou sondou do života lidí na severní Moravě v době německé okupace. A především do života osoby, která se nechtěla s německou okupací smířit a chtěla jí vzdorovat.

1. Situace v Protektorátě Čechy a Morava a na severní Moravě

1.1 Popis oblasti severozápadní Moravy

Severozápadní Moravu od severu k jihu protíná řeka Morava spolu se svými přítoky a Hornomoravský úval. Celkově lze o oblasti hovořit jako o hornaté. Na východě je úval ohraničen Hrubým a Nízkým Jeseníkem, na severu Kralickým Sněžníkem a na západě se rýsují Orlické hory. Na jihu prostor přechází v Drahanskou vysočinu a Moravskotřebovskou pahorkatinu. Nejúrodnější je oblast Hornomoravského úvalu a největší část oblasti je pokryta lesy a polní půdou.

Ze správního hlediska jádro severozápadní Moravy tvořily již od roku 1848 čtyři politické správní okresy. V některých případech se dále členily na okresy soudní. Byly to okresy Šumperk (soudní okres Šumperk, Vízmbek - dnešní Loučná a Staré Město), Zábřeh (Zábřeh, Mohelnice a Šilperk - dnešní Štítý), Šternberk (Šternberk a Uničov) a Rýmařov, který byl zároveň i soudním okresem. V těchto okresech bylo k roku 1930 napočítáno 234 336 obyvatel. Do této doby ani jedno z měst nebylo výrazným ekonomickým, sídlištním či správním centrem. Největší počet obyvatel měl Šumperk, zde žilo kolem 15 000 lidí. Kolem desíti tisíc obyvatel měl Šternberk a Zábřeh. Rýmařov měl zhruba pět tisíc. V ostatních městech žilo o poznání méně obyvatel.¹

Po stránce hospodářské se o této části Moravy mluví jako o chudé. Tato skutečnost je dána jednak zmíněnými přírodními podmínkami a jednak strukturou zdejšího hospodářství. V horských oblastech se kromě méně výnosného zemědělství ještě do 20. století udržovala domácí výroba. Především kartáčnictví a tkalcovství. Zemědělství bylo až do dob německé okupace v rukou Lichtenštejnů, Řádu německých rytířů a olomouckého arcibiskupství. Ti zde měli rozsáhlé lesní velkostatky. Zdejší průmysl nebyl na vysoké úrovni. Největší továrny byly zaměřeny na textil a zaměstnávaly kolem jednoho tisíce lidí. Textilní průmysl ve zkoumané oblasti byl zaostalý a roztržštěný. I přesto v tomto odvětví pracovalo čtyřicet jedna procent osob. Z tohoto důvodů bývá oblast označována jako průmyslová textilní oblast. Další odvětví průmyslu, které zde našlo uplatnění, byla dřevozpracující a papírenská činnost. Dále také stavebnictví a více na jihu se mohl prosazovat průmysl potravinářský. Na

---

¹ Místopisné a statistické údaje převzaty z: BARTOŠ, Josef a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960*. sv. IV. Ostrava 1974.

Zábřežsku se pomalu rozvíjelo strojírenství a elektrotechnika. Z dřívějších těžišť nerostných surovin zůstala jen těžba tuhy na Staroměstsku.²

Národnostní situace na severozápadní Moravě byla přinejmenším zajímavá. Bylo zde citelné rozhraní mezi českými a německými oblastmi. Národnostně smíšených obcí bylo poměrně málo. Německé oblasti byly na území Jeseníků a na Moravskotřebovsku. Pomyslným českým ostrovem byla oblast Zábřežska, část Šumperska a oblast kolem Šternberka. Na jihu byl ostrov spojen úzkým mostem začínajícím u Mohelnice, táhnoucí se k Lošticím, Litovli a až k vnitrozemské Olomouci. Dle sčítání lidu v roce 1930 ve zmíněných okresech se k české národnosti hlásilo třicet procent obyvatel. V samotném okrese Zábřeh to bylo dokonce přes šedesát dva procent obyvatel. V okresech Šumperk a Šternberk kolem třiceti osmi procent. Naopak ve vedlejší Moravskotřebovské oblasti, ale i na Rýmařovsku, se k české národnosti přihlásila pouhá dvě procenta. Německé obyvatelstvo bylo rozmístěno především v horských oblastech, ale na druhou stranu se české obyvatelstvo z Hornomoravského úvalu posouvalo do vyšších poloh, především na Šilpersku – Štítecku. Okresní města byla německá, jen v Zábřehu po vzniku republiky v roce 1918 české obyvatelstvo získalo převahu. Výraznější převahu měli Češi v Lošticích nebo Bludově.³

Národnostní složení na zkoumaném území mnohdy ovlivňovalo život zdejších obyvatel po stránce ekonomické, sociální, ale zvláště politické a kulturní. Stanovení národnostních hranic bylo ještě před vznikem republiky předmětem sporů. České obyvatelstvo bylo vystavováno silnému germanizačnímu tlaku. Otevřený politický germanizační nátlak zmizel po roce 1918. Česká společnost se poté snažila získat převahu například v pozemkové nebo školské sféře. Vysoké pozice však stále zůstávaly obsazeny Němci. Ti měli ve svých rukou téměř všechny lesy, ale i větší průmyslové podniky. Nezměnily to ani snahy o parcelaci velkostatků nebo vytváření menších

---

² BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 7 – 8.

Podrobněji k hospodářství na severní Moravě v: MINAŘÍKOVÁ, H: *Vztah hospodářských a sociálních struktur moravskoslezských politických okresů k nezaměstnanosti v době světové hospodářské krize*. Slezský sborník 84, č. 1. Ostrava 1986. s. 51 – 61.

³ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 8 – 9.

Podrobnější informace k národnostnímu složení lze vyčíst ze statistik v: BARTOŠ, Josef a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960*. sv. IV. Ostrava 1974. 316s.

českých průmyslových závodů. Národnostní boje se nezmírňovaly, ale spíše zostřovaly. Germanizační tlaky byly stále citelné a na druhé straně sílil i český nacionalismus.⁴

Z politického hlediska byli Němci příznivě nakloněni straně Sudetendeutsche Partei (dále jen zkratka SdP)⁵, kterou od roku 1935 reprezentoval Konrád Henlein. Pod touto stranou se koncetrovaly všechny německé masové organizace a jiné německé spolky. Na jaře roku 1938 došlo k jejich splnutí. Poté je SdP vnímána jako jediná představitelka a zástupkyně Němců v Československém státě. Nejaktivnějším protivníkem Henleinovi strany byli komunisté. Pro ně byla typická snaha zmírnit sílící moc německé strany. Zároveň neměli v úmyslu narušovat základní sociální, politická nebo kulturní práva Němců. Avšak stále byli henleinovci v převaze a komunisté k větším krokům neměli potřebné síly. Když se německá vojska ocitla na jaře roku 1938 v Rakousku, síla a vliv SdP radikálně vzrostla. Ještě koncem roku 1937 byl počet členů SdP na severozápadní Moravě čtyřicet dva tisíc. V červenci roku 1938 to bylo již trojnásobně větší počet a téměř každý druhý dospělý Němec byl členem strany. Radikální vzestup oblíbenosti strany se projevil při obecních volbách v létě roku 1938. V německých oblastech severozápadní Moravy strana získala mnohdy i před osmdesát pět procent hlasů. V Mohelnici komunisté úplně podlehli SdP a jejich organizace zanikla. Někteří bývalí členové, kteří o přidání se k SdP nestáli, se objevili například v řadách zábřežských komunistů.⁶

Henleinovská strana byla posílena vlastními úspěchy a podporována Hitlerem. K všestranné nacionální i sociální demagogii se přidaly otevřené projevy nátlaku,

---

⁴ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 8 – 9.

Obecněji k česko-německým vztahům kapitoly HOFFMAN, J. RADVANOVSKÝ, Z. *Postavení německého obyvatelstva*. In: KURAL, Václav: *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002., BARTOŠ, Josef: *České obyvatelstvo v okupovaném pohraničí*. In: KURAL, Václav: *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002. s. 147 – 180.

Zde je zmíněna složitost česko-německých vztahů v celém pohraničí a je zde zvolen obecný přístup k této problematice. V knize chybí podrobnější zmínky o severní Moravě. Podrobněji se vymezenému území věnují dvě regionální publikace. JERSÁK, Jan: *Šumpersko 1938 – 1945*. Šumperk 1946.111s, BENDA, Jan: *Češi a Němci v historii Šumperka*. Šumperk 1997. 94s. První publikace se věnuje době války celkově, avšak už rok vydání značí její citelný tendenční nádech. Druhá publikace podává informace již od prvních písemných zmínek o dnešním městě Šumperk. Část věnována době druhé světové války a okupace je smrsknutá na pouhých deset stran. Informace v této kapitole jsou základní, chybí hlubší zabřednutí do tématu, počet stran publikace to však nedovoluje. Z těchto důvodů citován primárně BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986.

⁵ Česky Sudetoněmecká strana. Neformálně henleinovci. Více v: KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Praha 2002. 571s.

⁶ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 11 – 12.

vyhrožování a zastrašování Čechů i německých antifašistů. Rostl také počet provokací ze strany fašistů a protistátních akcí. Například rozšiřování ilegálních tiskovin, malování hákového kříže, vyvěšování nacistických vlajek, pořádání srazů, pašování zbraní a také špionážní akce ve prospěch Německa. Docházelo k otevřeným srážkám mezi Čechy a Němci, ale největší představitelé československého státu viděli východisko z této situace v ústupcích vůči Němcům.⁷

Šumperští komunisté se rozhodli spojit síly se sociálními demokraty i se státními orgány, především s vojskem. Kladli si za cíl ráznější postup vůči henleinovcům a spojení pokrokových sil doma i v zahraničí, včetně spojení se Sovětským svazem. Ke spojení došlo v Šumperku v květnu roku 1938, kdy byla zhanobena socha T. G. Masaryka. Spojily se všechny zdejší české politické strany a spolky a přidali se k nim i zbylí němečtí sociální demokraté. Pořádáním protifašistických demonstrací a manifestů chtěli zvrátit fanatickou fašistickou vlnu a nátlak. Němečtí demokraté se ještě pokoušeli založit novou německou demokratickou stranu Deutsche Arbeiterpartei. Hlavní iniciátor této myšlenky byl však za neobjasněných okolností zavražděn. Akční výbor pro obranu republiky, jak se nazývaly spojené české strany a spolky, poslaly v srpnu roku 1938 memorandum české vládě, ve kterém ji žádal, aby nepodlehla požadavkům a tlaku sudetoněmecké strany. Uvedl své cíle, které se týkaly vzdoru proti německé straně a bránění státních hranic. V září stejného roku poslal telegram samotnému prezidentu Benešovi a žádal jej, aby neustupoval nátlaku ze strany Francie ani Anglie.⁸

21. září 1938 vyšlo najevo, že Hodžova „slovenská“ vláda v podstatě přijala nótu o odstoupení pohraničí Německu a henleinovci začali útočit na české pozice. Celnice v Bílé Vodě a Javorníku byly sledovány a odzbrojeny. V obcích Vidnava a Kobylá se objevili příslušníci Freikorpsu, kteří přepadli vlak, který odvážel poslední odpůrce fašismu a došlo i k obětem na životech. Již v době vyhlášení mobilizace byla podstatná část obcí na Jesenicku v rukou fašistických vzbouřenců, odolalo jedině samotné město Jeseník, tehdejší Frývaldov. Jednotky Freikorps v této době obsadili téměř celý osoblažský výběžek. 22. září po velkých demonstracích byla Hodžova vláda nahrazena vládou generála Syrového a zároveň byla vyhlášena všeobecná mobilizace. Tehdy někteří z Němců neuposlechli povolávacího rozkazu. Utekli a skrývali se v lesích

---

⁷ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 12. Podrobněji k rozmachu SdP v českých zemích v: KLÍMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české XIV. 1929-1938*. Praha 2002.

⁸ Tamtéž. s. 12 – 13.

a nedaleko obcí v pohraničí, někteří utekli i do Německa. V Šumperku rozkaz neuposlechlo sedmdesát procent povolaných Němců. Ti, kteří utekli, vytvořili tzv. zelené kádry. Byly to skupinky, které se v době nástupu československých vojsk neodhodlaly k větším ozbrojeným akcím. Jednu skupinku skrývajících se nedaleko Hanušovic se podařilo Čechoslovákům zajmout. Většina se do svých bydlíšť vrátila až po Mnichově.⁹

Čeští příslušníci vojska s mobilizací plně souhlasili a byli rozhodnutí bránit hranice. Dokazuje to i dopis šumperského pluku, adresovaný prezidentu Benešovi, ve kterém píše o svém odhodlání bránit hranice, vůli bojovat a nepodlehout nepříteli. Vojska se okamžitě rozmístila do obranných staveb, které byly intenzivně budovány již od roku 1936. Největší pozornost byla věnována výstavbě opevnění u Králík. Linie opevnění se táhla na východ ke Starému Městu, přes Jeseníky a dále až k Opavě a Bohumínu. Tvořily ji především tři mohutné tvrze, nadzemní objekty a sruby. Další tvrz v okolí Kolštejna a Branné byla ve výstavbě. Oblast na Králicku až po Krnov byla označena jako hraniční oblast č. 36. Po celé oblasti byly rozmístěny jednotky složené z četníků, příslušníků policejních úřadů, finanční stráže a své místo zde měli i důvěryhodní civilisté. První obranná linie vedla od Králík, přes Karlovice, Karlovu Studánku k Bruntálu a navazovala dále na východě na hraniční oblast č. 37 na Ostravsko a Opavsko. Druhá linie protínala města Zábřeh, Šumperk a pokračovala více na sever k Rudě nad Moravou a Horním Studénkám. Velitelství celého obranného sboru na severozápadní Moravě mělo sídlo v Olomouci a v čele sboru stál generál Josef Janáček. Velitelem hraniční oblasti č. 36 byl generál Otakar Lička a velení sídlilo v Litovli. Druhé linii velel Karel Klubala ze Zábřeha¹⁰

30. zářím skončilo ohromné napětí a úsilí ubránit hranice. Československá vojska opustila svá místa téměř bez výstřelu. Jeden jediný výstřel padl ve srubu Cihelna

---

⁹BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 13
BIMAN, S., KURAL, V., RADVANOSKÝ, Z.: *Mnichovské rozhodnutí – Konference v Mnichově a okupace pohraničí, Vojenská správa odtržených území, Útěky, teror a vyhnání z pohraničí*. In: KURAL, Václav: *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002. s. 37 – 50.

¹⁰ Tamtéž. s. 14 – 15.

Všeobecnější informace k Mnichovu a další v: BIMAN, S., KURAL, V., RADVANOSKÝ, Z.: *Mnichovské rozhodnutí – Konference v Mnichově a okupace pohraničí, Vojenská správa odtržených území, Útěky, teror a vyhnání z pohraničí*. In: KURAL, Václav: *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002. s. 37 – 50.

u Králík. Arnošt Hrad před svou sebevraždou napsal svému veliteli, že nemůže opustit bez boje a dobrovolně zemi, pro kterou bojoval a padl jeho otec.¹¹

1.2 Mnichovská konference a zřízení V. okupačního pásma

V noci z 29. na 30. září bylo rozhodnuto o obsazení československého pohraničí nacistickým Německem. Učinily tak západní mocnosti bez československého vědomí. Jen nejprozíravější českoslovenští politikové, především z řad komunistů, varovali, že tento čin podnítl německou agresi a bude prvním krokem k rozpoutání války. Pro Hitlera byl výsledek mnichovské dohody velkým vítězstvím. Bez boje dosáhl svých zájmů a k rozbití Československa nebylo daleko. Obyvatelstvo v pohraničí tato dohoda rozdělila na dva odlišné tábory. Německé obyvatelstvo rozhodnutí vítalo s nadšením, znamenalo to pro ně osvobození a tzv. návrat do Říše. Naopak pro české a antifašistické německé obyvatele začala násilná okupace, přímá germanizace a nakonec národní likvidace.¹²

Československé pohraničí dle mnichovské dohody mělo být obsazeno 1. října roku 1938 a to ve čtyřech etapách a ve čtyřech pásmech. Mnichov měl však dohru v Berlíně. Zde byla ustanovena komise z velvyslanců zúčastněných zemí a zástupců Československa. Zpočátku se zdálo, že komise bude postupovat obvyklými diplomatickými cestami, ale Němci zvolili cestu nekompromisů a příkazů, které chodily přímo od Hitlera. Ten prosazoval bezpodmínečné stanovení „strategické hranice“ s Československem.¹³

Rozhodnutí této komise zcela překročilo rámec původní mnichovské dohody. Původní vytyčené pásmo okupace zahrnovalo území severně od Králík, Šumperka k Bruntálu a Krnovu, tedy především německou část Jesenicka. Němečtí zástupci si na této schůzi prosazovali zabránění oblastí s nadpoloviční většinou německého obyvatelstva. Oháněli se rakouským statistikami z roku 1910, kdy proběhlo sčítání lidu. Na základě těchto statistik vznášeli požadavky i na okres Zábřeh, Moravskotřebovsko a Svitavsko. Na oblasti, ve kterých v roce 1938 žilo více Čechů než Němců. Mezinárodní komise tento požadavek přijala. Vzniklo tak V. okupační pásmo, které zahrnovalo čistě české oblasti na severozápadní Moravě. 6. října začala okupace Zábřežska, Šumperska,

---

¹¹ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 14 – 15.

¹² Tamtéž. s. 17.

¹³ GEBHART, Jan. KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české XVa*. Praha 2006. s. 9 – 11.

Šternberska a také Moravskoberounska. V následujících dnech došlo na samotná města Zábřeh a Šumperk a zbylé části Rýmařovska a jižně od Zábřeha položeného Mohelnicka, Moravskotřebovska a také Svitavska. Navíc byla okupována i část jižní Moravy. Německé obyvatelstvo jávalo dle očekávání¹⁴, avšak Češi byli tímto náhlým obratem zděšeni.¹⁵ Zabřežský kronikář zaznamenal: *Na ulicích se rozvinuly scény zoufalství. Lidé vybíhali z domů. Patříme do Reichu? Co budeme dělat? Strach, nejistota, malomyslnost.*¹⁶

Celkový územní zábor neměl žádný historický podklad, narušil dosavadní politický, hospodářský, sociální i národnostní vývoj. Narušeny byly i vazby v dopravním systému, ekonomické a obchodní. Celkově nově vzniklé česko-německé území představovalo něco podivuhodného uprostřed Evropy.¹⁷ „Obyčejný“ a především německý lid tyto skutečnosti nevnímal. Vojska byla sudetskými Němci vítána s nadšením. Zvony zvonily, hudba hrála, ulice a domy byly zaplaveny květinami, nacistickými prapory, transparenty a také obrazy Hitlera. Probíhala jedna oslava za druhou, noční pochody, přehlídky vojsk a v ulicích bylo možné nově vidět uniformované oddíly SA, SS a Hitlerjungend. S vojsky přišlo i mnoho novot. Například zavedení jízdy vpravo¹⁸, přejmenovávání názvu obcí a měst, ulic i náměstí. Odstraněny byly všechny symboly, které mohly připomínat Československou republiku, jako byly pomníky i nápisy. Na řadu přišla nucená evakuace řady českých institucí a osob. Z politického hlediska byli ohroženi komunisté, čeští i němečtí sociální demokraté. Z tohoto důvodu některé politicky a národnostně aktivní osoby odešly. Spolu s nimi i někteří státní úředníci, četníci, advokáti, lékaři, učitelé, funkcionáři z politických stan a spolků. Naprostá většina lidí však své domovy opouštět nechtěla. Ti, kteří se rozhodli pro opak, cestovali směrem do vnitrozemí. Ze Zábřeha se lidé přesouvali do Loštic, které obsazeny nebyly a ze Šumperka do Litovle a z Jeseníku až do Prostějova. Krajské velení komunistů v Olomouci zdůrazňovalo, že se dobrovolně nerozchází a nerozpouští,

---

¹⁴ Příloha č. 1. JERSÁK, Jan: *Šumpersko 1938 – 1945*. Šumperk 1946. Obrazová příloha.

¹⁵ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 18 – 19.

¹⁶ NAJMANOVÁ, Milena: *Rok 1938 na severní Moravě*. Olomouc 1983. s. 105. Diplomová práce.

¹⁷ GEBHART, Jan. KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české XVa*. Praha 2006. s. 18 – 19.

¹⁸ V ČSR se do roku 1938 jezdilo vlevo.

BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 20

nýbrž přechází do ilegality. Navzdory těžkému období byli komunisté jedinou stranou, která udržela kontinuitu a i ve zmenšeném počtu udržovali mezi sebou kontakty.¹⁹

Zbylá část antifašistů v německých oblastech byla podrobena nátlaku, zatýkání, výslechům a byla hlídána gestapem. V Rapotíně u Šumperka byla největší koncentrace levicově smýšlejících osob a okamžitě bylo zatčeno a uvězněno na osmdesát osob. Většina byla internována v Jeseníku, Šternberku, Šumperku i na hradě Mírov. Propuštění byli hlídáni a museli se pravidelně hlásit. Někteří byli posíláni na nucené práce do Německa, později někteří i na frontu. Jiní byli bez řádných soudů posíláni do koncentračních táborů a několik z nich se již nevrátilo. Ti, kteří se rozhodli pro emigraci, směřovali do západních zemí, jako byla Anglie, Švédsko i Kanada, ale i do Sovětského svazu. Na obě strany se vydali, jak někteří komunisté, tak němečtí i čeští sociální demokraté a odpůrci fašismu obecně.²⁰

Židovského obyvatelstva na severozápadní Moravě nebylo mnoho. Největší koncentrace Židů byla v Lošticích, které zabrány nebyly a v zabraných částech to byl Šumperk, Svitavy, Mohelnice, Šternberk a Úsov. Židé zde spíše žili rozptýleně a celkový počet byl 1 015. Národnostně se hlásili k Německu a většina z nich byla dříve i aktivními germanizátory. Jako všude jinde i zde po okupaci nebyli Židé tolerováni. Bylo jim přikázáno vystěhovat se bez jakéhokoliv majetku, byly vypalovány synagogy, modlitebny i obchody. Židovský majetek byl následně konfiskován a činnost židovské inteligence byla zakázána.²¹

Není pochyb, že české obyvatelstvo s přičleněním do Říše nesouhlasilo. Vše probíhalo příliš rychle a v těchto podmínkách nebyla možnost projevit nesouhlas s připojením jednotně a otevřeně. V důsledku evakuace všech českých institucí a úřadů bylo nemožné vytvořit legálně jakoukoliv protestní akci. Největší nesouhlas byl pochopitelně se stanovenou demarkační linií a byla zde snaha o její posunutí více na sever. Organizace se ujal dosavadní starostenský výbor v Zábřeze, Dubicku a Bludově. Byla vypracována národnostní mapa a starostové, učitelé a další aktivisté objížděli obce a sbírali podpisy k memorandu o navrácení V. pásma Československu. Celý materiál byl

---

¹⁹ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 20 – 21.

²⁰ Tamtéž. s. 21.

²¹ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 22. Rozsáhlejší informace k tématu v: KÁRNÝ, Miroslav. „Konečné řešení“: *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha 1991., KREJČOVÁ, Helena a kol.: *Postavení a osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939 - 1945*. Praha 1998.

poté zaslán na ministerstvo vnitra do Prahy. Při konečném stanovení hranic zvítězilo stanovisko Německa. Zároveň s konečným stanovením hranic byla uzavřena dohoda o opci mezi Československem a Německem. Podle této dohody mohli říšští státní příslušníci, ke kterým patřili i Češi v okupované oblasti, optovat pro Československo. Totéž mohli pro Německo učinit Němci žijící ve zbytku Československa. Pro české obyvatelstvo optování znamenalo možnost odstěhovat se do vnitrozemí, ale jen s movitým majetkem, což pro většinu rodin bylo nemyslitelné. Navíc i československé úřady vyzývaly Čechy, aby setrvali ve svých domovech, prý aby tam drželi pozice. Hlavní důvod byl spíše ten, že se úřady obávali přílivu optantů ze severní Moravy.²²

Na začátku prosince proběhly tzv. doplňovací volby do říšského sněmu. V podstatě voliči ve volbách vyjadřovali souhlas nebo nesouhlas s připojením pohraničí k Německu. Kandidátka obsahovala tři jména, Hitler, Henlein a Frank. Voliči měli možnost volby ja a nein. O tom, jakým způsobem budou volit Němci v pohraničí, neměli nacisté pochyb. Stejně to nebylo u českého obyvatelstva. Nacisté vůči Čechům kombinovali metody zastrašování, útisku a teroru s demagogií a sliby. Snažili se Čechům vnuknout myšlenku, že právě oni přinesli nový pořádek, a to i v sociální sféře. Charitativně rozdávali potraviny i ošacení, zpočátku i tvrdili, že Češi mohou zůstat věrni svému národu. V českých obcích rozhlas a letáky vyzývaly, aby u voleb byli občané pro ano. Volba ano měla znamenat osvobození od vojenských povinností, měla zajistit chléb, práci i dovolenou, zvýšení platů a celkového blahobytu. V neposlední řadě slibovala také mír. Zároveň zde bylo varování před odmítnutím jít volit nebo volit možnost ne. Nacisté varovali, že v případě neúspěchu voleb bude nasazeno razantnějších prostředků. V malé vesnici Veleboř volby dopadly tak, že 113 hlasů bylo proti, 48 pro Hitlera a 35 voličů k volbám nedorazilo. Nacisté šikanovali členy volební komise a jednoho zatkli. Několik dní na to byla vesnice obklíčena vojskem a dvanáct lidí zatknuto a vězněno po tři týdny. Záminka zatknutí těchto osob byla evidentní, oficiálním důvodem mělo být však rozbití návěsní tabule v německém jazyce před obcí. Veleboř ale nebyla zdaleka jedinou obcí, kde její občané hlasovali ve větším počtu proti - Hrabenov, Písařov, Brníčko, Hartíkov, Zborov a jiné. Příklad z Cotkytle ukazuje, že Němci se nezdráhali s hlasy manipulovat ve svůj prospěch. Zde se ve volební urně nacházel větší počet neplatných lístků, ty byly nacisty přidány k ano. V některých českých oblastech se objevovaly výsledky s převahou ano bez nacistické „asistence“. O

---

²² BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 23.

tom, do jaké míry šlo o svobodnou volbu voličů, lze polemizovat. Oficiální výsledek voleb zněl 98.9 % pro ano. Na výsledky voleb působila celá řada faktorů. Nacistická demagogie a zastrašování, zklamání z jednání druhé republiky, fašismus samotný se v této první etapě neprojevoval tak silně, jak to mu bylo později a nakonec nebyla v dohledu naděje na lepší blízkou budoucnost. Na základě výsledku voleb však nelze tvrdit, že české obyvatelstvo s německou okupací na severní Moravě bezvýhradně souhlasilo.²³

1.3 Nacistický okupační režim a násilná germanizace

Po zabrání pohraničí Němci okamžitě převzali veškerou samosprávu. Prvně byly zřízeny úřady nejvyšší správní moci tzv. landráty, povětšinou v bývalých okresních městech. Rozhodující složkou ve všech oblastech života místních se stala německá strana NSDAP, tu tvořili především členové dosavadní henleinovské SdP. Nejnižším článkem nacistického policejního aparátu bylo četnictvo. Četníci na poměrně malém území severozápadní Moravy vytvořili hustou síť četnických stanic, které měly za úkol hlídat a kontrolovat téměř každého jedince.²⁴ V Šumperku sídlila služebna zpravodajské agentury Sicherheitsdienst a služebna kriminální policie. Nejobávanější složkou německého aparátu byla státní tajná policie – gestapo. Hlavní sídlo bylo zřízeno v Opavě a tzv. venkovské služebny v Šumperku a Lanškrouně. V Šumperku v prostorách tzv. robotárny byla zřízena rozsáhlá vyšetřovací věznice. V jakých podmínkách zde vězni žili a jaké prostředky proti nim gestapo využívalo, o tom bude podrobněji pojednáno v následujících kapitolách. Další trestnice, kterou Němci využívali, byl hrad Mírov. Sem byli od roku 1942 umístováni vězni s tuberkolózou. Dále byly v pohraničí rozmístovány koncentrační a později zajatecké tábory, které byly spíše pobočkami těch větších. Nejhrůznější z nich byl nejspíše v Dětrichově u Moravské Třebové. Sem byly po roce 1941 dopravovány těhotné ženy z východních zemí. Jejich děti jim byly násilně odebrány a usmrceny. Po válce se v okolí našlo asi dva tisíce dětských hrobů i hroby žen.²⁵

---

²³ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 25.

²⁴ Podrobněji by se k tématu fungování a organizace nacistické policie v protektorátním území měla věnovat kniha KREISINGER, P., ČERNÝ, V. a kol: *Představitelé gestapa na území protektorátu Čechy a Morava*. Vyjít by měla v říjnu roku 2018.

²⁵ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 26 – 29.

Obecněji k německé samosprávě, organizaci, NSDAP a dále v: BARTOŠ, J., KURAL, V.: *Ustavení říšské župy Sudety*. In: KURAL, Václav: *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002 s. 70 – 109.

Kromě policejního aparátu začal brzy fungovat i systém, který vedl hospodářství, sociální a kulturní život. Novými institucemi se staly pracovní úřady. Ty regulovaly pracovní síly pomocí pracovních knížek. Němci s oblibou říkali, že jejich nový systém odstranil nezaměstnanost. To ve své podstatě pravda byla, jednalo se však o většinou nucené přesuny nezaměstnaných do armády nebo na frontu. Tyto nucené přesuny zasáhly téměř každou rodinu, českou i německou. Zásahy se projevil y i v hospodářství. Každý podnikatel a živnostník musel být organizován v hospodářském svazu. Svaz určoval přidělení výrobních prostředků i odbytu hotových výrobků. V zemědělství museli rolníci odvádět soupisy osiva, dobytka, kontrolovala se sklizeň a každá porážka dobytka musela být hlášena a povolena. Stejně tak mletí obilí. Většinu vypěstovaného a vykrmeného musel zemědělec odevzdat.²⁶

1.4 Germanizační útisk vůči českému obyvatelstvu

České obyvatelstvo dostalo statut národnostní menšiny, která neměla žádná národnostní práva. Uplatňovaný německý režim se spojoval s útlakem, který směřoval k úplné likvidaci „českého živilu“. Zpočátku měli být Češi germanizováni dle starších metod, což znamenalo germanizaci jazykovou, kulturní a politickou. Ze strategického hlediska byl český ostrov na severozápadní Moravě pro Němce důležitý, protože měl být jejich mostem mezi severem a jihem Moravy, což by způsobilo izolaci střední Moravy. Z ekonomického hlediska sloužil jako zásobárna pracovních sil, důležitý byl i pro bohaté lesy a úrodné povodí Moravy. Dle německých plánů měl být germanizován hlavně Zábřeh, pás od Úsova k Mohelnici a oblast kolem Cotkyně. Mělo docházet k poněmčování českého obyvatelstva nebo k přesunu do horských oblastí s tím, že německé obyvatelstvo by se přemístilo do úrodnějších jižních oblastí. Tyto plány však komplikovala válka a její průběh, kvůli kterému bylo pro Němce výhodnější pracovat s protičeskými opatřeními.

Germanizace se projevovala ve všech směrech. V ekonomice, politice, kultuře, hospodářství a zemědělství obzvlášť. Průmyslu se tolik nedotkla, jelikož Češi zpravidla nebyli podnikovými vlastníky. Pokud ano, byli nuceni k převodu podniku do německých rukou. Přirozeně byly okamžitě převedeny veškeré státní podniky. Výroba byla omezena nebo převedena na výrobu zbrojní. Němci zabírali také české pozemky a půdu. Českému obyvatelstvu byla odebrána všechna práva, politická i národnostní.

---

²⁶ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 29 – 30.

Zrušeny byly veškeré úřady, strany i spolky. Jedinou funkcí, ve které mohli Češi setrvat, byl úřad starosty, a to jen v čistě českých obcích. Jinak byla samospráva zrušena a starostové voleni dle libovůle nacistů. Hasičské sbory byly jediným spolkem, který rozpuštěn nebyl. Nicméně byly přiřazeny k německému policejnímu systému, tudíž ním byly i řízeny. Zrušena byla i veškerá jazyková práva. Na úřadech se mluvilo německy, podobně to bylo vyžadováno na poštách, železnicích, autobusech a někdy i v obchodě. Na veřejnosti byl zákaz zpívat české písně nebo zdravit se českým nazdar. Vyžadováno bylo zdravit německy, zpívat německou hymnu, vyvěšovat německou vlajku a praporky. Úřední názvy včetně názvů obcí a jakýchkoliv štítků musely být psané v němčině²⁷. Dvoujazyčný název byl povolen pouze v tom případě, že první bude název německý.

Nejspíše nejvýrazněji se germanizace dotkla školství. V okupované části severozápadní Moravy byly okamžitě uzavřeny všechny české střední školy, hlavně gymnázia v Zábřeze, Šumperku a Šternberku. Dále dvouleté střední školy v Zábřeze, Šumperku, Štítech a Uničově. V obcích byly rušeny obecné, mešťanské i menšinové české školy. Ve vnitrozemí byla možnost studovat omezována a nakonec také znemožněna. Němci se však drželi svého poněmčovacího plánu a zakládali nové německé školy. Do tříd chodily i české děti, které německy vůbec neuměly. Později byly z českých dětí vybírány jen ty „rasově vhodné“. Celkově navštěvovalo základní školy jen jedenáct procent všech českých dětí. Do vyšších škol české děti pouštěny nebyly. Plán o hromadnou jazykovou germanizaci byl však nereálný a české obecné školy s českým vyučovacím jazykem musely zůstat. Germanizace těchto škol spočívala v dosazení německých ředitelů a učitelů. Výuka měla být převážně zaměřena na německý jazyk a z dětí se měli vychovávat poslušní a pracovití služebníci německé říše. Díky snaze českých učitelů, tento plán Němcům nevyšel. Nicméně Němci odepřeli jedné celé generaci možnost vzdělávat se a uplatňovat své vzdělání v životě.²⁸

Pod německou kontrolou byly i knihovny. Řada z nich byla uzavřena nebo některé z knih byly spáleny. Část knihoven na území s českou převahou se sice znovuotevřela, ale předtím prošly důkladnou revizí, která spočívala ve vyřazení děl národnostně uvědomělých autorů. Nové knihy se vydávat nemohly a stejně tak to bylo

---

²⁷Příloha č. 2. BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. Obrazová příloha.

²⁸BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 43 – 44.

s českými novinami. Český rozhlas neexistoval a poslech zahraničního rádia byl zakázán pod výhružkou trestu smrti. Netrvalo dlouho a zakázána byla i česká divadla, pořádání zábav a v kině se nepouštěly české filmy. Hlídána byla kázání v kostele a řada českých kněží byla Němci šikanována. Poutě byly zakázány z toho důvodu, že každé větší shromáždění Čechů nebylo vítáno. Stejně tak bylo nahlíženo na sportovní události.

29

2. Formování odboje na severní Moravě

2.1 První projevy odporu

Odpor a odboj v nacisty okupovaném pohraničí neměl shodné příčiny a rysy s odbojem, který se zformoval ve vnitrozemí. Pohraničí bylo okupováno v rámci Československa první, nejdéle a především náhle. Okupace i vše co s sebou přinesla, byla rychlá a provedená během několika málo dnů. V těchto chaotických podmínkách nebylo možné vytvořit jakoukoliv odbojovou akci. Nejen z politického hlediska zde byly fanatičtí Němci v převaze. Pro příchozí nacisty nebyl problém zmapovat veškeré potenciální nepřítel nacismu z řad komunistů, antifašistů nebo sociálních demokratů.

Jak už bylo řečeno, české obyvatelstvo bylo ze strany Němců utlačováno v politické, kulturní i národnostní sféře. To vyvolávalo mezi těmito dvěma národy nenávist a prohlubeň mezi nimi se stále zvětšovala. Na druhou stranu nacisté Čechy přesvědčovali, že pokud budou dobře pracovat, poslouchat nařízení a plnit povinnosti správě, nic jim nehrozí. Někteří za vynucovanou poslušností viděli klid a pořádek. Všichni Češi tuto myšlenku nesdíleli.³⁰

Pro větší rozmach aktivního odporu byla severozápadní Morava ale malým územím. Chybělo zde zázemí a spojení, oblast byla snadno kontrolovatelná a také chyběly možnosti úkrytu nebo tajných přesunů. Pomalu formující se ilegální síť z těchto důvodů byla uvnitř a kolem českých obcí, mezi lidmi, kteří se důvěrně znali a věřili si. Další překážkou pro rychlejší a větší formování odboje byla možná odvěta ze strany

---

²⁹Veškeré údaje k vylíčení metod germanizačního útisku čerpány z: BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 29 – 30. a BARTOŠ, Josef: *České obyvatelstvo v okupovaném pohraničí*. In: KURAL, Václav: *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002. s. 169 – 180.

³⁰Podrobněji k prvním problémům v pohraničí v: BARTOŠ, J.,HOFFMANN, J., KOCOURKOVÁ, K. a kol.: *Narůstající potíže*. In: KURAL, Václav: *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002. s. 209 – 317.

Němců. Nacisté si za každý protinacistický čin vybrali v obci rukojmí a mstili se na nevinných rodinách, známých nebo sousedech. S tím sílila obava z mučení a smrti.³¹

První známky odporu nebo spíše vyjádřením nesouhlasu s nacistickými opatření bylo možné sledovat okamžitě po zahájení okupace. Konkrétně šlo o výše zmiňovanou snahu českých starostů a dalších iniciátorů o navrácení V. okupačního pásma k Československé republice. Podobnou snahu lze sledovat u uzavření zábřežského gymnázia. V březnu 1939 byli čeští muži povoláni k odvodům na vojnu. Branci v několika obcích při pochodu městem zpívali české písně. Nacisté toto porušení zakázaného samozřejmě nenechali bez povšimnutí. Celé pochody odvedenců byly zbity tyčkami, holemi nebo pendrekami z elektrických kabelů. Někteří z nich vězněni a po několika dnech propuštěni. Tyto události ještě nelze považovat za projev organizovaného odporu, šlo spíše o prudké vyjádření nesouhlasu.³² První známky odporu lze tedy charakterizovat jako spontánní, individuální neuposlechnutí německých rozkazů a vyjádření nenávisti vůči zavedenému režimu.³³

2.2 Počátky organizovaného odboje

Zřízení protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 znamenalo, že celé české území bylo nyní okupováno Němci. Sudety a protektorát byly sice okupovány stejným živlem, ale podmínky na územích byly značně odlišné. Vzájemný styk osob a přechod přes hranice byl úřady více a více znemožňován. Rozpoutání druhé světové války a její průběh se podepsalo na náladách českého i německého obyvatelstva. Němce válečné úspěchy jejich armády posilovaly a utužovaly myšlenku vytvoření nové Evropy pod velením Německa. Pro české obyvatelstvo to znamenalo něco jiného. Nacisté upevňovali svoji moc, jakýkoliv odpor byl okamžitě potlačován a lidé pocítili tíhu válečného hospodářství a dalších opatření.

Vytvoření jakéhokoli ilegálního hnutí v pohraničí bylo znemožněno událostmi v říjnu 1938. Kdežto v protektorátě ilegální organizace navazovaly na předešlé legální organizace, jako byly politické strany a národní spolky.³⁴ Odboj se zde vytvářel velice pomalu a byl tvořen na nových základech a především byl o nových lidech. Tito lidé

---

³¹ BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 45 – 52.

³² Tamtéž. s. 22 – 23.

³³ Tamtéž. s. 49.

³⁴ Podrobné informace k formování odboje ve vnitrozemí v: BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha 2000.

museli být více než spolehliví, opatrní a odvážní. Hlavní motivací bylo české vlastenectví a nepodrobení se nacistické okupační moci.

Politické přesvědčení šlo v těchto případech stranou. Žádná z předchozích politických stran nevytvořila na zkoumaném území ilegální strukturu. Jediní komunisté si zachovali kontinuitu, ale byli od vnitrozemí zcela izolováni, což značně omezovalo jejich možnost působení. Ze spolků hrál největší roli Sokol. Členové tohoto dřívějšího spolku byli zdrojem vlastenecky smýšlejících a všeobecně zdatných osob a především to byli lidé, kteří se znali a vzájemně si věřili. Byly zde pokusy o spojení sil vlastenců a komunistů, ale tyto snahy na začátku okupace ztroskotaly po uzavření německo-sovětského paktu a na dalších odlišných postojích.³⁵

České obyvatelstvo v pohraničí nemělo žádnou možnost k legálnímu shromažďování se, spojení a předávání informací či názorů. Možnou cestou se ukázaly být náboženské obřady. Setkání v kostele, pohřby a poutě. Velké poutě se konaly v Klášterci, Horních Studénkách nebo v Úsově. V Horních Studénkách se scházelo někdy i několik tisíc lidí, a to pro nacisty nebyla vítaná záležitost. Po roce 1941 byly poutě a další početnější shromáždění zakázány. S nelibostí bylo nahlíženo i na rozšiřující se trampování. Tato forma turistiky zajišťovala možnost shromáždění se na odlehlejších místech. Nejčastějším místem setkávání se stala Drozdovská Pila na Zábřežsku. Nacisté proti těmto schůzkám prozatím nepodnikali razantnější kroky, ale měly být sledovány.³⁶

Postupem času si lidé začínali uvědomovat neucelenost a individuálnost protestních akcí. S nimi byly spojené přehnané tresty, které postihovaly především známé, příbuzné a nevinné osoby. Avšak několik příkladů hromadného projevu nesouhlasu s německou okupací lze najít. Nejčastější byla celková pasivita, neplnění pracovních povinností a růst vzájemné solidarity mezi Čechy. Když Němci pořádali sbírky na pomoc německé armádě, v českých obcích bylo vybráno mizivé množství marek. Vedle odbojných lidí byli bezesporu mezi Čechi ti, kteří se nezdráhali využít situace a obohatit se na úkor druhých. Z několika málo jedinců se stali kolaboranti.³⁷

---

³⁵ BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 45 – 49.

³⁶ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 55 – 56.

³⁷ Tamtéž. s. 59 - 57.

Poslech zahraničního rozhlasu se řadí k prvním známým odboje. Byl sice zakázán pod trestem smrti, ale pro české obyvatelstvo to byl jediný objektivnější zdroj informací, nadějí a vyzýval i k odporu. Rozhlasových přijímačů bylo mezi lidmi málo, a tak docházelo ke skupinovému poslouchání. Nelegálních skupinek bylo mnoho, ale některé byly prozrazeny. Příklad skupiny ze Zborova z ledna 1940 demonstruje, jak bylo s posluchači naloženo. Ačkoliv za poslouchání hrozil trest smrti, zborovští byli odsouzeni na 15 měsíců vězení. Propuštění byli až v říjnu 1943 a dva z nich ve vězení zemřeli. Další rozsáhlá zatýkání byla i v jiných obcích. Dokonce i u řádových sester v Šumperku byl zjištěn poslech zahraničního rozhlasu. Zborovský případ dal podnět k solidárním akcím rodinám uvězněných po celé severozápadní Moravě.³⁸

Záměrně organizované skupinky vznikly na Zábřežsku, které bylo v pohraničí jediné s národnostně českou převahou. Skupina, která se formovala přímo v Zábřeze, byla tvořena bývalými členy Sokola a dalších národnostních spolků, kteří se často znali z ochotnického divadla a podobných akcí. Scházeli se v hostincích, knihovně nebo podnikali zmíněné výlety na Drozdovskou Pilu a další místa. Nejaktivnějšími členy této spíše zájmové skupiny byli Jaroslav Tůma a Ferdinand Gallas. V nedaleké Leštině obdobným způsobem smýšlel Karel Holouš, tudíž bylo jen otázkou času, kdy se se zábřežskou skupinou spojí.

Vznikaly další skupiny, o kterých je dobré se zmínit v souvislosti s dalším výkladem. V Zábřeze existovala skupinka, tvořená především dělníky z místní kovodělné továrny. Ještě před rokem 1941 se zmíněné zábřežské skupinky sešly a dohodly se na vzájemné spolupráci. Hlavním iniciátorem se stal Karel Holouš, který postupně navazoval kontakty s dalšími spolehlivými lidmi i skupinami z okolí.³⁹

Na Šumpersku se pravděpodobně podobné skupinky začaly formovat už dříve. K prvním střediskům patřily obce Chromeč, Bludov, Vikýřovice i samotný Šumperk. Dalšími významnými centry pozdějšího protinacistického odboje byly obce Cotkytle, Výprachtice, Písařov. Odboj na Lošticku je zvlášť specifický, jelikož Loštice po říjnu 1938 zůstaly v nacisty nezabrané části. Odboj se zde začal formovat až po vzniku protektorátu. Více než důležité je, že na Lošticko zasahovalo okresní vedení Obrany

---

³⁸ BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986s. 57 - 58.

³⁹ BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 58 – 59.

národa později další „celostátní“ organizace Petiční výbor věrni zůstaneme. Organizace zde rozvinuly poměrně rozsáhlou aktivitu. I do okupovaného pohraničí se dostaly první protinacistické letáčky, časopisy a skupiny se na Lošticku pokoušely i o železniční sabotáže.⁴⁰

Jak již bylo řečeno, většina českého obyvatelstva na severozápadní Moravě a i v dalších okupovaných částech se s nacistickou nadvládou smířit nechtěla. Vytvoření jednotné odbojové skupiny, ale nebyla jednoduchá záležitost. Německo bylo na vrcholu své moci, ze kterého pomalu začíná padat v roce 1941, kdy byl jím napaden Sovětský svaz. Postupné odrážení Němců Sověty probouzí v českém lidu sympatie k sovětskému Rusku. V obcích se objevují nápisy, které tyto sympatie vyjadřují. VS – Vítězí spojenci, V SSSR – Vítězí SSSR. Objevily se také nápisy povzbuzující češství PV – Pravda vítězí nebo písmena PP, která znamenala, Pracuj pomalu. Pracovní morálka se opravdu snížila a pokračovalo se v sabotování německých sbírek. Zvláště v zimě 1941 – 1942, kdy se sbíraly teplé oděvy, lyže a další věci na východní frontu. Nacisté od těchto sbírek upustili, když se situace stále opakovala a zdůvodnili to slovy „*Češi nejsou této cti hodni.*“⁴¹ Průběh války do života lidí zasahoval více a více. Pracovní doba byla prodloužena, přesnost dodávek ze zemědělství ostře sledována, stále více lidí bylo posíláno na nucené práce do Německa nebo do polovojenských oddílů sloužících potřebám německé armády.⁴² Objevují se také první zajatecké tábory. Zvyšovala se i persekční opatření. Vzetí rukojmích se stále ukazovalo jako nejlepší forma výhrůzek a trestu. A Němci, kteří kvůli vysokému věku nebyli povoláni na frontu, dobrovolně vstupovali do zřízené organizace Landwacht a pomáhali hledat utečence z táborů.⁴³

Avšak zvyšující se potřeby války nacistům znemožňovaly pokračovat ve svých germanizačních plánech. Nebo zakročit proti českému obyvatelstvu v pohraničí, alespoň stejně tak jako v protektorátě po spáchání atentátu na Heydricha. Rozhodující obrat ve válce přinesla bitva u Stalingradu, kde byla německá vojska poražena. Nálady mezi Čechy a Němci se pozvolna začínají vyměňovat a za této situace rozvíjí svou ilegální

---

⁴⁰ BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 58 - 59.

⁴¹ Citováno dle: BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. s. 56.

⁴² tzv. Todtovy organizace. Dle: BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 28.

⁴³ BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 27 – 28.

činnost budoucí odbojová organizace Národní sdružení československých vlastenců. (dále jen zkratka NSČV) ⁴⁴

2.3 Národní sdružení československých vlastenců.

2.3.1 Formování a organizace sdružení

Jako první proběhla schůzka s komunisty z nedaleké Leštiny. Na schůzi překonali prvotní nedůvěru a opatrnost, která mezi mladými aktivisty a komunisty byla. Dohodli se na společném odbojovém hnutí, kde nebude hrát roli politická příslušnost. Prvním krokem bylo vybudování ilegální sítě. Zábřeh a blízké okolí začalo navazovat styky s dalšími českými obcemi nebo obcemi, kde ilegální skupinky vznikly už dříve. Prvotní zábřežská skupina se postupně proměnila v okresní vedení, zvané okresní vlastenecký výbor. V čele výboru stál Karel Holouš a Jaroslav Tůma. Okres byl rozdělen na osm menších okrsků v okupovaném pohraničí severozápadní Moravy a jeden z nich zasahoval do protektorátních Loštic. V obcích se pak vytvářely menší výbory s vlastními vedoucími⁴⁵. O něco později byly přijaty stanovy, ve kterých bylo poslání organizace vyjádřeno těmito slovy: „*Sdružení sjednocuje všechny národně uvědomělé Čechoslováky, bez rozdílu náboženského a politického přesvědčení, ke vzájemné spolupráci v boji proti Němcům, za národní osvobození.*“⁴⁶

Jako první byla navázána spolupráce se šumperskou skupinou, která se soustředila především kolem Františka Berky. Další spolupráce byla nedlouho na to navázána s lanškrounskými a moravskotřebovskými skupinami.⁴⁷ V létě roku 1943 byla svolána schůzka zástupců všech zapojených skupin do Štítů. Zde byly přečteny stanovy a potvrzena vzájemná spolupráce. Na druhé schůzi v Zábřehu bylo zvoleno krajské vedení a vedoucím byl zvolen již zmíněný Karel Holouš. Organizačním vedoucím

---

⁴⁴ BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 27 – 30.

⁴⁵ Tamtéž. s. 29. – 30.

⁴⁶ Citováno dle: BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 30. V poznámkách uvedený zdroj ÚD KSC č. 1945/673.

Příloha č. 3. BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. Obrazová příloha.

⁴⁷ Více ke spolupráci s východními Čechami v: BARTOŠ, Josef: *Styky severomoravského a východočeského protifašistického odboje. 1944*. Severní Morava, sv. 47 Šumperk 1984. s. 11 – 16.

Jaroslav Tůma a propagačním Václav Kadečka. Za každý okres byli do krajského výboru zvoleni dva zástupci.⁴⁸

2.3.2 Činnost NSČV

Velice podstatnou činností Národního sdružení bylo zajištění osob a rodin, postižených nacistickou persekcí. Především pomoc rodinám vězněných osob. Většina příspěvků byla od prostých pracujících osob v menších částkách. Sbírkový byl úspěšný a vybralo se úctyhodné množství peněz. První sbírka proběhla v roce 1941, ale ještě nebyla pod taktovkou NSČV. Další v roce 1943 přinesly 150 000 marek a další dokonce 220 000. Uvědomíme-li si kolik „obyčejných“ osob muselo ve sbírkách přispět, aby byl vybrán takový obnos peněz. Pochopíme, jak velký projev solidarity to mezi českým lidem byl. Vedení si však i přes varovné hlasy vynutilo dělat při sbírkách jmenné seznamy. Josef Bartoš ve své publikaci zmiňuje, že mohlo jít o snahu o pořádek, opatrnický či alibismus. Jisté však je, že vedení seznamu se později ukázalo jako zásadní chyba, na kterou odbojové hnutí doplatilo.⁴⁹

Další činnost, které se sdružení věnovalo, bylo vydávání letáček a především ilegální časopis. Název zněl *Národní osvobození* a byl rozšiřován do celé oblasti.⁵⁰ V prvních číslech byly především přepsané zprávy ze zahraničního rozhlasu a později se přidávaly články od členů sdružení. Dochovala se jen některá čísla časopisu, tudíž podrobnější charakteristika obsahu není možná.⁵¹

Sdružení se dále zabývalo stykem se zajatci ze zahraničí, kteří byli na severní Moravu internováni nebo nasazeni na práce. Zpočátku jim byly předávány zprávy ze zahraničního rozhlasu a o něco později sdružení začalo organizovat jejich útoky. Některé polské zajatce se podařilo dostat do Ostravy. Do Jugoslávie byl zorganizován přechod anglických zajatců spolu s některými mladými lidmi ze severní Moravy. Tento útek byl prozrazen a bývalí zajatci byli opět chyceni. Další zajatci, kteří byli, na Moravu posíláni, byli z Francie, Ruska, zmíněné Jugoslávie a Polska.

---

⁴⁸ BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 30 – 31.

⁴⁹ Tamtéž. s. 31.

⁵⁰ V poznámkách J. Bartoš píše, že podle vyprávění Libuše Gallasové, se časopis zpočátku jmenoval Srdíčko.

Tamtéž. s. 31.

⁵¹ Příloha č. 4. BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986. Obrazová příloha.

Sabotáže a přípravy k ozbrojenému boji patřily k nejdůležitějším činnostem. Zápálně časované malé bomby byly vyráběny v továrně u A. Kleina ve Skaličce. Poté v Zábřehu házeny do vagónů z nadjezdových mostů a po určité době se zapálily. V továrně Alfa v Zábřehu se dařilo vyrábět granáty a třaskavé nálože. Zbraně byly získávány podobným způsobem i na Šumpersku. V Bludově byla zahájena domácí výroba ručních granátů, kterou gestapo později odhalilo.

Jak Rudá armáda postupně vítězila, zvyšovaly se i přípravy k ozbrojenému boji. Občané byli vyzýváni k sabotážím, pomoci zajatcům, péči o rodiny vězňů, budování skrýší a bunkrů a k útěkům do lesů při nasazení do Německa. Sdružení vydávalo letáky pro obce, ve kterých k těmto činnostem nabádalo. Také lidem vštěpovalo, aby nezapomínali, že k odboji se přidali pro záchranu republiky a národa. Aby od svých osobních, politických, třídních i náboženských sporů a neshod upustili a společně bojovali za věc národní.⁵²

2.3.3 Problémy, odhalení skupiny a zatýkání členů

Odbojové hnutí se rozvíjelo v době nadějí, podporované neúspěchy Němců na východě. Londýnské rádio slibovalo brzký konec války a nutnost připravit se na osvobození od nacistické nadvlády. Hnutí na severozápadní Moravě bylo postaveno na velice široké základně, v podstatě v každé české obci fungovaly vlastenecké výbory. Celkově do hnutí bylo zapojeno příliš mnoho osob. Dlouhodobější utajení činnosti sdružení nebylo reálné. Přidají-li se k tomu některé chybné kroky vedení.⁵³

Konec války se neblížil a odboj na severní Moravě byl vyzrazen a nacisté začali s likvidací celého hnutí. Odhalit ten pravý impuls, který rozpoutal hromadné zatýkání, není snadné. Josef Bartoš v rámci svého několikaletého výzkumu odboje na severní Moravě podává v publikacích z let 1965 a 1986⁵⁴, prakticky stejné informace. K prvnímu zatýkání došlo nedaleko Klášterce na Vánoce roku 1943. Tehdy zde byli spatřeni německou hlídkou členové organizace, když vezli potraviny utečencům v lese. Krátce na to byla anonymně udána jedna rodina v Jedlí, že načerno pálí lihoviny. Poté u nich byla provedena prohlídka. Rodina však na půdě ukrývala ruského zajatce. Došlo k přestřelce, zajatec byl usmrcen, některé další osoby z Jedlí byly zatčeny, ale k hlavní

---

⁵² BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 31 – 32.

⁵³ Tamtéž. s. 32. Např. vedení seznamů přispěvatelů do sbírek.

⁵⁴ BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965.
BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě*. Šumperk 1986.

vně zatýkání stále nedošlo. Nedošlo k ní ani poté, co byli v Jakubovicích objeveny přetištěné stanovy NSČV. Z těch se nacisté sice dozvěděli, že nějaká odbojová skupina existuje, ale kde je její centrum nebo které osoby do ní spadají, se nedozvěděli.

V březnu roku 1944 začalo zatýkání v Lošticích. První byli gestapem odvezeni František Kubelka a František Pokorný. Krátce nato Ferdinand Gallas i se svým zaměstnavatelem Václavem Patkou. Gallas poslal vedoucím sdružení moták a varoval je, aby se před Němci ukryli. Holouš s Tůmou výzvy uposlechli, ale Václav Kadečka odmítl utéci. Josef Bartoš v odkazovaných dvou publikacích naznačuje, že právě po zatčení Václava Kadečky se zatýkání rozběhlo na plné obrátky. Ve vlastivědném sborníku Severní Morava z roku 1991 však Josef Bartoš podává aktualizované informace.⁵⁵ Pracuje zde především s nově objevenými archivními materiály, jako jsou některé z výpovědí zatčených členů, ale především výpovědi členů olomouckého, šumperského a částečně opavského gestapa po ukončení války. Nutno říci, že všechny podané výpovědi nemusely být stoprocentně pravdivé.

Jistý Josef Černý, zaměstnanec olomouckého policejního ředitelství, dojížděl do Ráječka u Zábřehu za příbuznými. Osobně se měl setkávat při těchto návštěvách s V. Kadečkou i K. Holoušem a dalšími členy NSČV. I když věděl o spojení Zábřeh - Loštice, nabídl se jako spojka mezi Zábřehem a Olomoucí. V Olomouci fungovala odbojová skupinka s názvem Národní výbor a podle slov Josefa Bartoše v ní byly i lehkomyšlné a nezodpovědné osoby. Po prozrazení olomoucké skupiny ale ještě zřejmě přímé stopy k odboji na severní Moravě nevedly. Snad nejzajímavějším městečkem jsou Loštice. Zde v roce 1943 vzniká nová a poměrně početná skupina odbojářů v čele se starostou Františkem Pokorným a bývalým důstojníkem Františkem Pokorným. Inspiraci ke vzniku této skupinky lze hledat u vzniku olomouckého NV. Zástupcem další odbojové skupiny v Lošticích byl Ferdinand Gallas a třetí skupina sem zasahovala z Bouzovska. Po uvěznění jednoho ze členů bouzovské skupiny, byl zastřelen učitel F. Kruš z Moravičan, který žil v ilegality od roku 1939. Podle Bartoše je možné, že Kruš měl u sebe zápisník s adresami svých spolupracovníků a přechovávatelů. V jedné z výpovědí měl F. Pokorný vyslovit názor, že po zatčení člena bouzovské skupiny, byla zatčena další osoba, která u sebe měla letáky od F. Gallase. Ilegální síť na Lošticku a Zábřežsku byla velice hustá a nejrůznějšími cestami propojená. Již zmíněným faktem je,

---

⁵⁵BARTOŠ, Josef: *Nové údaje o prozrazení odboje na severní Moravě v roce 1944*. Severní Morava, sv. 61. Šumperk 1991. s. 44 – 47.

že 7. března 1944 byli zatčeni F. Pokorný a F. Kubelka a následně F. Gallas a jeho zaměstnavatel. Dle různých verzí mohlo jít o anonymní udání či panické přiznání některého ze zdejších občanů. Se skupinou na severní Moravě byl nejvíce v kontaktu bezesporu F. Gallas. Ve výpovědích členů gestapa však nejsou kladeny otázky na tuto osobu. Nelze tedy hodnotit, co gestapo vědělo před zásahy v Lošticích a co se dozvědělo po výslechu F. Gallase. Gallasovi se podařilo z olomouckého vězení propašovat moták manželce, ve kterém varoval představitele NSČV Holouše, Tůmu a Kadečku, aby co nejrychleji unikli do ilegality, že o nich gestapo ví. V dalších motácích se své manželce nezmínil, kde se gestapo o těchto osobách dozvědělo (pokud to on sám věděl) a ani nenapsal, že by jejich jména vyšla z jeho úst. Pouze jeden z jeho šumperských spoluvěznů prohlásil, že Gallas se mu s vyzrazením těchto jmen svěřil, ale vzápětí se je snažil varovat poslaným motákem.^{56 57}

Odpovědět na otázku, jakým způsobem došlo k vyzrazení skupiny ze severní Moravy, není snadné. Historikovi ani komukoliv jinému nepřísluší soudit konkrétní osoby a jejich činy. Ani po řádném prostudování dochovaných materiálů. Přičte-li se k tomu fakt, že ne všechny materiály a výpovědi jsou slovo od slova pravdivé. Odpověď na tuto otázku zůstane zřejmě nezodpovězena.

První hromadné zatýkání začalo v dubnu a postihlo především Zábřeh a blízké okolí. V dalších měsících to bylo Šumpersko, Lanškrounsko a další obce. Celkově bylo zatčeno zhruba v 60 českých obcích přes 500 členů odbojového hnutí. Postupně jich bylo do osvobození propuštěno zhruba 150. Většina byla odvezena do věznic nebo koncentračních táborů. Někteří se domů již nevrátili. Národní sdružení tímto rozsáhlým zatýkáním bylo zcela rozbito. Sdružení bylo zformováno předčasně a rozrostlo se do velké šíře. Jeho existence však lidem ukázala cesty, jak čelit okupantům a nesnažit se přechkávat válku v klidu. Ukazovala, že boj vyžaduje oběti, ale přináší i naděje v lepší zítřky. Hromadné zatýkání bylo zároveň podnětem k útěku ohrožených osob do lesů a formování partyzánského hnutí, které ale není primárním tématem této práce.⁵⁸

---

⁵⁶ Konkrétní jméno spoluvězně J. Bartoš nezmiňuje. V poznámkách odkazováno na několikero výpovědí. Nelze říci, ve které je toto tvrzení obsaženo.

⁵⁷ BARTOŠ, Josef: *Nové údaje o prozrazení odboje na severní Moravě v roce 1944*. Severní Morava, sv. 61. Šumperk 1991. s. 44 – 47.

⁵⁸ BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945*. Šumperk 1965. s. 32 – 34.

3. Ferdinand Gallas

3.1 Období mládí až k rokům nacistické okupace

Klíčovým tématem je samotný Ferdinand Gallas. V následujících kapitolách bude zpracován jeho život, zapojení a význam v NSČV a především zde budou zpracovány motáky, které se mu dařilo tajně posílat své manželce.

Ferdinand Gallas se narodil 18. července 1900 v Plzni. Otec byl zřízenec Obchodní a živnostenské komory. Matka nedlouho po narození jeho mladšího bratra Adolfa zemřela. Otec se znovu oženil a s novou chotí měl dceru Martu. Školní výsledky bratrů byly velice dobré, ale kvůli nízkým příjmům si otec nemohl dovolit dát oba syny studovat. Chlapci šli do učení do knihkupectví a ve Ferdinandovi se zde probudil jeho literární duch. V knihkupectví získal značné znalosti v oblasti literatury a byl vášnivým čtenářem i pisatelem.

V roce 1918 nebyl povolán do vojenské služby. V životopise se píše, že byl tělesně sláb, přesná povaha jeho zdravotního stavu není známa. Rozšiřující informace ke stavu jeho zdraví v životopisech nejsou. Tedy s výjimkou popisu špatného zdraví ve vězeňských podmínkách. Podrobněji o tomto zhoršeném tělesném stavu bude pojednáno níže.

S hledáním práce to Ferdinand neměl jednoduché. Zpočátku pracoval jako pokladní na dráze, práce ve vyučeném oboru se mu nedařila najít. Později získal povolení k podomnímu prodeji knih. Tuto práci vykonával až do roku 1925, kdy objevil inzerát knihkupectví Josefa Malého a Václava Patky v Zábřehu na Moravě.

Kromě literatury bylo Ferdinandovým koníčkem divadlo. V Plzni vystupoval s amatérským divadelním souborem, ale rád navštěvoval i opery a činohru. Ani v Zábřehu od svého koníčku neupustil a stal se členem divadelního souboru místního Sokola. Zapojoval se také do ochotnické činnosti a některé z her i režíroval. Při jednom z nácviků se seznámil se svou budoucí manželkou, Libuší Karkošovou. Aby si finančně přilepšil, chtěl si otevřít vlastní knihkupectví v Šumperku. To se nezamlouvalo knihkupačům, u kterých pracoval, a ti se rozhodli pro rozdělení firmy. J. Malý přesídlil do Šumperka a Patka zůstal v Zábřehu. Ferdinandovi byla nabídnuta možnost otevření knihkupectví v Púchově na území dnešního Slovenska. Zároveň mu bylo paní Patkovou naznačeno, že jej budou muset propustit a najmout levnější nekvalifikovanou sílu.

Ferdinand nebyl nijak politicky organizován a podle slov jeho manželky bez politické příslušnosti nebyla velká naděje k nalezení dobře placené práce. Pokud se chtěli vzít a založit rodinu, nezbývalo nic jiného, než vyzkoušet své štěstí na Slovensku.

Knihkupecký stánek si otevřel prakticky na úvěr. Z věna po matce nakoupil zboží, nejen knihy, ale i papírenské pomůcky. V roce 1930 se s Libuší oženil. Postupně začal platit dluhy, ale hospodářská situace na Slovensku vše spíše zhoršovala. Libuše ji popisuje jako špatnou. Průmysl zde prakticky nebyl, zemědělství na špatné úrovni, potraviny drahé a většina obyvatel se živila drobným zemědělstvím. Manželé jsou však velice štedří a soucítí s místními. Například školní pomůcky jako byly sešity a další věci, dávají na dluh. Což však není dobré pro finanční situaci manželů. Jejich dluhy se zvětšují a ani peněžní pomoc Libušiných rodičů není dostatečná. Manželé jsou pro svou štedrost a laskavou povahu mezi místními oblíbeni. Dokonce se zde zapojují do veřejného života a hrají divadlo. Přátelský přístup ovšem jejich situaci nikterak nepomáhá, a aby z lidí dluhy vymáhali, na to prý srdce nemají. V roce 1932 se jim narodila dcera Miládka. K finanční tísní se přidalo zhoršení stavu stánku. Celý byl napaden plísní a dovnitř se dostávají myši, které knihy ničí. Ferdinand bude nucen krámek zavřít a porozhlédnout se po jiné práci. Libuši rodiče domlouvají, aby se vrátila zpátky na Moravu, že ji pomohou najít pracovní místo zde. Pro Libuši se místo našlo, pro Ferdinanda nikoliv. Ten zůstal v Púchově a musel se postarat o likvidaci stánku. Je zcela bez prostředků, menší finanční obnos mu zasílá ze své výplaty manželka. Ta se jej snaží dostat znova do knihkupectví u Patků. Patkovi odmítají, ale poté co přátelé manželů Gallasových knihkupci vytknou jeho asociální přístup k zákazníkům, Patka své rozhodnutí o nepřijetí Ferdinanda přehodnocuje. Ferdinand byl podle všeho oblíbený kdekoliv, kde se objevil. Měl přátelskou a srdečnou povahu, na každého byl milý a vstřícný. Svě okolí dokázal pobavit a navozoval příjemnou atmosféru. To dokazuje zmíněná změna názoru pana Patky nebo to, jak těžce se Slováci s Ferdinandem loučili, když se vracel v roce 1935 zpět na Moravu.

Při obsazení Zábřeha pracuje ještě několik měsíců u Patků a nacvičuje poslední divadelní představení. Na jaře 1939 je vypovídan do Protektorátu jako nežádoucí osoba a usazuje se v nedalekých Lošticích, které zabrány nebyly. Stejně nežádoucí je české knihkupectví, které se také i se svým majitelem přemístilo do Loštic. Libuše, aby nepřišla o svou práci, musela zůstat spolu s dcerou v Zábřehu. První týden může Ferdinand dojíždět za rodinou na vystavenou propustku. Následující dva roky přechází

hranice na černo nebo na falešnou propustku. Práce u Patků Ferdinandovi zůstala, avšak s o poznání nižším platem. Kvůli bezpečnosti je pro manžele lepší scházet se mimo Zábřeh. Například v Žadlovicích u jednoho z jejich blízkých přátel. Možných míst k setkávání měli několik. Brzy se sblíží se skupinkou mladých lidí, ze kterých se později vyvine Sdružení vlastenců. Na Velikonoce v roce 1941 musí Ferdinand přijet přímo do Zábřehu, protože Libuše je nemocná. Při této návštěvě je ale spatřen jedním ze sousedů německého původu. Ten Ferdinanda udává a na základě udání je druhý den byt Libuše prohledán. Příslušníci německé policie Libuši dávají najevo, že není možné tolerovat dojíždění nežádoucích osob, ještě k tomu na propustku, která je falešná. A pokud se budou manželé chtít nadále stýkat, bude vypovězena do Protektorátu také.⁵⁹

3.2 Ilegální činnost

Ferdinand byl již od roku 1938 ilegálně činný. Pomáhal zajišťovat materiály pro navrácení V. pásma a po odsunutí do Loštic se stal snad nejvýznamnější spojkou mezi sudetským a protektorátním územím. Po vystěhování dováží do Zábřehu české knihy, časopisy a další tiskoviny. Po zmíněném navázání kontaktů s pomalu se formujícím sdružením dopravuje za protektorátní hranici nejrůznější materiály, pamflety a letáky. Tato výměna probíhá i obráceně – ze Sudet do Protektorátu. Dopravené materiály bývají namnoženy a postupovány dále. Na první ustavující schůzi sdružení je Ferdinand pozván. Do Zábřehu dojíždí opět na falešnou propustku a je zde jmenován vedoucím NSČV v Lošticích. Od nynějška se jeho činnost a spolupráce prohlubuje. Stále zajišťuje převoz tištěného materiálu a informací. Do časopisu, který NSČV vydává, přispívá svými články pod pseudonymem Syrius. Dále organizuje sbírky na pomoc rodinám vězněných. Stará se, aby byly budovány bunkry pro utečence a lidí žijící v ilegalitě. Také stojí u počáteční fáze organizování ozbrojeného povstání na Lošticku. Zkrátka bojuje proti nacismu všemi tehdy dostupnými prostředky a řadí se k neaktivnějším členům sdružení. Přecházení hranice bylo velice odvážným činem ale zároveň nebezpečným. Riskovalo se tím prozrazení organizace i životy zapojených. Risk se však až do dob vyzrazení odboje na severní Moravě vyplácel.

3.3 Zatčení F. Gallase

Začátkem března 1944 dochází k zatčení Kubelky a Pokorného. Několik dní na to je zatčen Ferdinand i Václav Patka. Patka ale v organizaci není nijak zapojen. Po

---

⁵⁹ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. Př. č. 39/84. inv. č. H 16995, část strojopisného rukopisu Libuše Gallasové o pobytu ve věznici.

zatčení je gestapem provedena důkladná prohlídka Ferdinandova bytu. Zde Němci ale nenašli nic. Gallasova domácí stihla některé materiály předat L. Gallasové, jiné spálila. V dopise, který Libuše dostala, Ferdinand sděloval své obavy z toho, že je již několik dní sledován. Po týdnu věznění se mu podařilo propašovat Libuši moták, ve kterém stálo následující „*Vše je prozrazeno. Varuj okamžitě Jarka (Tůmu), Karla (Holouše) a další. Všechno o nich vědí.*“ Varování Tůma s Holoušem uposlechli a utekli do předem připravených bunkrů. K útěku se chystali i další členové, ale třetí nejvýznamnější představitel NSČV, Václav Kadečka nikoliv. Trvalo několik dní, než došlo na první zatýkání. Libuše vyjadřuje myšlenku, že gestapo vyčkávalo a sledovalo ty, o kterých vědělo, aby zajistilo, co největší počet členů ilegálního hnutí. I v jednom z životopisů, je stejně jako u Bartoše napsáno, že po zatčení Kadečky dochází k masovému zatýkání. Zde tato věta ale spíše působí jako časové ukotvení události než vyjádření názoru na to, kdo gestapu prozradil nejvíce jmen.⁶⁰

V Lošticích bylo zatknuto celkově 35 osob. Hlavní organizátor, František Kubelka, zemřel ve věznici ve Waldheimu. Většina dalších byla vězněna až do osvobození, jen malá část lidí byla po výsleších propuštěna, jelikož se provinili pouze příspěvkem do sbírek pro rodiny a jinak o ilegální organizaci nevěděli.⁶¹

3.3.1 Věznice gestapa na zkoumaném území

Ferdinand byl prvně odvezen do olomoucké věznice. O několik dní později byl převezen do věznice v Šumperku. Nacisté v obsazeném pohraničí a později i vnitrozemí zřídili celou síť věznic. Pro zkoumané území jsou nejpodstatnější tři. Výše zmíněný hrad Mírov, kam byli umístováni především vězni s tuberkulózou. Olomoucké gestapo se usídlilo v roce 1939 v budově bývalého vojenského soudu na tehdejší třídě Karla IV. (dnes 17. listopadu). Lidově se této budově říkalo „garnák“ – garnizonní soud s vězením. Za okupace jím prošlo asi 30 000 vězňů a byl stále přeplněn. Někdy v celách pro šest bylo namačkáno až třicet osob.⁶²

Šumperská služebna gestapa byla zřízena hned po nacistické okupaci v budově bývalého okresního úřadu. Sklepní prostory sloužily pro vyšetřování prvních zatčených.

---

⁶⁰ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. Př. č. 39/84. inv. č. H 16995, část strojopisného rukopisu Libuše Gallasové o pobytu ve věznici.

⁶¹ BARTOŠ, Josef: *Motáky z gestapácké věznice*. Severní Morava, sv. 39. Šumperk 1980. s. 7.

⁶² Tamtéž. s. 3.

Další vzpomínky a svědectví z této věznice podávají písemné vzpomínky Františka Berga ze Stavenice. V držení autora nebo jeho blízkých.

Gestapo ke svým účelům zabralo ještě jednu budovu. Byla to bývalá zemská donucovací pracovna tzv. robotárna. Ta sloužila nově zřízenému nacistickému soudu v Šumperku a také gestapu.⁶³ Zatčení byli vězněni buď v sídelní budově gestapa, nebo ve zmíněné robotárně. I cely robotárny byly přeplněny, zvláště po odhalení sítě NSČV. Na jednom slamníku spávalo i pět osob. Šumperk byl pro většinu zatčených přestupnou stanicí, ale gestapo chtělo z lidí dostat co nejvíce informací, každý z vězňů musel projít řadou výslechů, bitím a mučením. Umučen byl například učitel Bohumil Baloun z Veleboře nebo Jan Pospíšil z Jedlí. Do Jedlí byli z vězení převezeni tři vězni k veřejné zavražďovací popravě. Do Bratrušova šestnáct osob k popravě tajné a nacisté je zde i pohřbili. Tato událost se stala z jara 1945 a v téže době byla ve věznici v jedné z výslechových místností zabudována kladka, na níž vytahovali a ještě horším způsobem mučili své oběti.⁶⁴

Jaroslav Čuřík, ve svých vzpomínkách poměrně detailně popisuje, jak „pobyt“ v šumperské robotárně vypadal.⁶⁵ *Cela byla studená, dostal jsem slamník a dvě starší příkrývky, k večeru se dostavil vrchní dozorce Langer a spoutal mi ruce patentními pouty vzadu. Stěžoval jsem si, že je mi zima, načež mi jednu pokrývku odebral a odešel... Na Velký pátek 7. dubna jsem byl přiveden k výslechu... Zapíral jsem. Přistoupil ke mně gestapák Bönisch a řekl: Máš jedny zuby, které ti vyrazím, zbiji tě býkovicem, že ti nebudou stačit kalhoty, jak budeš opuchlý, a výslech bude od rána do večera a od večera do rána.*⁶⁶

3.4 Život ve věznici a zpracování motáků

Tato práce však není primárně zaměřená na průběh a metody vyslýchání. Na dalších stranách bude život ve věznici popisován jako celek. Od forem stravování, výslechů i způsob, jakým vězni trávili dlouhou chvíli. Pro zjištění detailnějšího průběhu výslechů a zacházení s vězni, lze využít například výpovědi z procesu s posledním velitelem šumperského gestapa W. Prellbergem, které jsou uloženy v archivu Ministerstva spravedlnosti v Praze. Pro poznání každodenní rutiny v šumperské robotárně existují nebo jsou především veřejně přístupné, pouze motáky od Ferdinanda Gallase. Pochopitelně jsou to lístky zachycující myšlení, pocity a dojmy jednoho

---

⁶³ Příloha č. 5. BARTOŠ, Josef: *Motáky z gestapácké věznice*. Severní Morava, sv. 39. Šumperk 1980. s. 4 – 5.

⁶⁴ Tamtéž. s. 3 – 4.

⁶⁵ Tamtéž s. 3 – 4. Paměti drženy v rukou autora nebo jeho blízkých.

⁶⁶ Tamtéž. s. 4.

člověka. Nelze tedy říci, že by mohly vyjadřovat celkovou náladu a citění všech uvězněných. Ale při správně zvoleném přístupu mohou být cenným a zajímavým archivním materiálem. A zřejmě z těchto důvodů se Libuše Gallasová rozhodla neponechat si motáky v osobním vlastnictví, ale věnovala je šumperskému muzeu do sbírek, spolu s dalšími materiály k osobě jejího manžela.

Varovný moták z Olomouce dostala Libuše 21. března, další zprávu od manžela dostala až 14. dubna. To už byl Ferdinand převezen do šumperské „robotárny“. Při výměně prádla, která zde byla vězňům povolena, propašovával domů kratší i delší zprávy. Psané byly tužkou na tenoučkém ubrouskovém nebo cigaretovém papíře, na klasickém papíře není napsán ani jeden. Motáky složitě schovával do záhybů nebo límců na prádle, zkrátka tam, kde to šlo. Motáky jsou dnes již hůře čitelné a hodně průsvitné. Ne každý je datován a zprávy nejsou vždy psány tak, že by na sebe měly navazovat. S největší pravděpodobností pozůstalost úplně všechny motáky neobsahuje. Je jich však více než 70, někdy bylo na výměnu posláno i šest jednotlivých zpráv.⁶⁷

3.4.1 Výsledky – jejich průběh, srovnání olomoucké a šumperské věznice

Při prvních výsleších v Olomouci byl dotazován, zda zná nebo má nějaké informace o nejrůznějších lidech z Olomouce i Litovle a svoji účast v odboji popíral. V dubnu byl převezen do Šumperka, zpočátku byl zavřený na samotce a 22. a 24. dubna došlo k prvním výslechům. Tyto události považoval Ferdinand za důležité a zpětně, na podzim roku 1944 domů poslal lístky s podrobným popisem prvních výslechů. Ferdinand podává i vysvětlení, proč o nepříjemných událostech domů píše. Stále věřil v dobrý konec, doufal, že válka brzy skončí a on se shledá se svou rodinou i blízkými. A protože plánoval po návratu o svých „zážitcích“ sepsat knihu, tyto momenty byly důležité.⁶⁸

Sedmý den pobytu v Šumperku přišel pro mne zřízenec gestapa a odvedl hned po osmé hodině do města na gestapo. Čest, která je prokázána málokomu. Většinou vyslychají ve věznici. (v robotárně – pozn. DH) ... Byl jsem přiveden k inspektorovi, který si myslel, že má v ruce iniciátora toho všeho. Ptal se hned na Daňka, Sittu a pak Nakládala a dal mi silnou facku, když jsem nechtěl potvrdit jeho spojení s organizací. Pak mi hodil papír a nařídil napsat vše, co jsem neudal v Olomouci. Psal jsem tedy páté

⁶⁷Tématiku vynášení motáků z pankrácké věznice lze sledovat v: NEČAS, Jaroslav: *Adolf Kolínský. Český dozorce ve službách gestapa*. Praha 2017.

⁶⁸Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H 17846.

přes deváté, co mne napadlo. On si přitom prohlížel Kadečkův protokol a já jedním okem četl s ním. Stále chtěl jen jména. Proto jsem říkal a psal jen ty, které jsem vyčetl z protokolu a o nichž jsem věděl, že jsou ve vazbě. Celý protokol byl vlastně fiaskem, neboť vůbec nic neodhalil.⁶⁹

V sobotu 24. dubna po koupání přišel náhle pro mne gestapák, abych šel ihned k výslechu. Po příchodu na gestapo hned mne inspektor zatáhl do kanceláře s otázkou, chci-li mluvit pravdu. Přisvědčil jsem a tak zase začal s nákladem, A že jsem nemluvil, jak chtěl, chytl mne za límec a táhl do jiné kanceláře. Dostal jsem pouta dopředu, lehl přes stoleček, jeden mi stoupl na pouta, druhý přirazil židličku na nohy a pan inspektor osobně mne řezal. Padlo asi 20 ran a znovu do kanceláře. Po marné půlhodině znovu výplatu a zase zpět. Tam chtěl vědět něco bližšího o falešné legitimaci (falešná propustka za protektorátní hranici – pozn. DH). A aby si to pojistil, dostal jsem znovu řezu. Přitom se mu zlomil klacek a chtěl mne mlátit starou šavlí. Pak toho ale nechal a dělal protokol o legitimaci. Pravda, na to mne nemusel mlátit. O půl mne naložili do auta a odvezli. Zadek jsem měl fialový a nemohl jsem sedět.

Pořád se bojím, že na mne přijdou s něčím, na co nejsem připravený a že se to ještě zamotá. Až z toho pramení hrozná nervosita. Někdy z ničeho nic vzlykám a nepláči. Jen takový záchvat. V takové chvíli pomůže pouze kouření. Proto jsem rád v Šumperku, a že jsem izolován. V Olomouci je neklid.⁷⁰

Ferdinand prakticky píše, že nevyzradil nic, co by gestapo již nevědělo. Avšak kvůli nedochování se jeho spisu, který si gestapo vedlo, nelze říci, co z jeho úst vyšlo či nikoliv. Sám píše, že zmiňoval pouze jména těch, o kterých věděl, že ve vazbě již jsou. Jedním takovým bylo nejspíše jméno Vojtěcha Válka, jehož spis se dochoval a je uložený v Moravském zemském archivu. Vojtěch Válek byl pouze přispěvatelem do jedné ze sbírek na pomoc postiženým rodinám, jiným způsobem do ilegální organizace zapojen nebyl. Válkův spis obsahuje výňatek ze spisu Ferdinanda a stojí zde Válkovo jméno a přibližná částka, kterou měl do sbírky přispět.⁷¹ Při výsleších se Němci nezdráhali vyslýchané bít a mučit různými prostředky a jen samotný pobyt ve věznicí

---

⁶⁹ Příloha č. 6. Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. 17803 1

⁷⁰ Při doslovné citaci motáků, zůstává záměrně zachován jejich jazyk. Tamtéž. inv. č. H 17845, H 17847 1

⁷¹ Moravský zemský archiv Brno. Fond B 340 Gestapo Brno. kart. č. 213. sign. 100-213-25. *Spis Vojtěcha Válka.*

musel být stresující. Ferdinand v těchto a dalších motácích krátce srovnává pobyt v olomoucké a šumperské věznici. V té olomoucké je nejspíše větší rozruch a neklid jak je zmíněno výše a výslechy jsou dlouhé, ale nejsou Němci při nich tak krutí, jako v Šumperku. *Výslechy byly rozhodně delší ale ne tak kruté jako v Šumperku, kde chtějí hned z člověka všechno vymlátit.*⁷²

3.4.2 Všední dny ve vězení

Mezi výslechy a především po tom, co se jejich četnost zmírní, přijdou dny všedního vězeňského života. Dny, kdy je člověk uvězněn v malém prostoru obehnaném stěnami a mřížemi kriminálu, občas narušené výslechy a bitím. Návštěvy vězeňské jídelny nebývají gastronomickým zážitkem a spánek také nebývá dobrý. Ve dne i v noci člověk přemýšlí. Přemýšlí nad minulostí i budoucností, touží vědět více o situaci své i v jaké se nachází jeho rodina a blízcí, touha je i po zprávách z front a o celkovém vývoji války. Takový stav musí být plný strachu, obav, nejistoty, ale i nadějí, že všechno to zlé pomine a znovu se člověk shledá s těmi, které má rád.

Detailní popis všedního dne ve věznici přináší další z Ferdinandových „vzpomínkových“ motáků.

Vstává se ráno po 6 hod. Dozorci nejprve sundá pouta všem spoutaným, pak následuje umývání, úklid v cele, kyblování a snídaně. Někdy to je obráceně. Pak je klid asi tak do 1/3 9, to už se trousí páni od Gestapa a začíná volání k výslechům. Nervozita dosahuje svého vrcholu. Každý je zahloubán do sebe a čeká, zda i na něho dojde řada. V 11 hod napětí povoluje a je vystřídáno zvědavostí, co bude k obědu a jak velké budou porce. Konečně asi v půl 12 oběd nastoupí cestu do cel a do žaludků. V 10 minutách je po obědě a po spoutání je klid. Telefonuje se po celách, baví se, odpočívá a v půl 3 je nové napětí, trvajícím asi do půl 5. Pak zase je v očekávání večere, která není hádankou. Pětkrát týdně je řepa – jen uvařená, bez chuti, ale už si člověk zvykl. Poslední dobou mají dozorcí zlozvyk dát večeri už ve 4 hod a pak má člověk vydržet 16 hodin bez jídla. Mezi 6. a 7. je inspekce a spát se jde už před 8 hod. V našich separacích byl vždy 1 vězeň, poslední dobou bylo tak plno, že jich tam nacpali i pět. V pátek je umývání cel a v sobotu koupání v pěkné umývárně. Nejtrapnějším dnem je neděle, zvlášť když je pěkné počasí. Výslechy bývají také, ale ne tak hojně. Vězení se chytá nuda. Nepomáhá hrani

---

⁷² Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H 17846.

*mlýna, dámy, hry jsou někdy zajímavě vyrobeny, trochu se zpívá, povídá a večer je slavnostní úvaha s přehledem událostí a debata.*⁷³

3.4.3 Cely

Kromě tohoto detailního časového harmonogramu moták ještě obsahuje popis cel. *Cela v separaci je místnost asi 2 m široká a něco přes 3 m dlouhá. Výška asi 2 m. Celý inventář tvoří: pryčna, slavník, deka, kýbl na výkaly, nádoba na vodu a v rohu kamna, ve kterých se zatápí z chodby a v cele jsou kryta jakousi uzavřenou plentou. Stěny jsou pokryty verši, monogramy a hlavně kalendáři, které si vede každý vězeň, někde v koutě u okna jakýsi oltářiček – křížek s různými citáty z evangelia a s náboženskými hesly. Před ním se 3x denně dělá pobožnost a rozjímání. Když někdo objeví pěkný citát nebo verš, koluje po celách, kde se ryje do zdi drátkem, hřebíkem neb podobně. Kupříkladu citát – Nejbohatší je život největšího množství nadějí – je snad všude.*⁷⁴

3.4.4 Vězeňská poezie

Ferdinandovu přátelskou a srdečnou povahu pobyt ve věznici nezlomil. Ani jeho literární vlohy nebyly pošramoceny. Za zdmi robotárny vzniklo velké množství veršů, rýmovaček i kratších písniček. Většina byla určena a posílána jako motáky jeho ženě a dceři, ale některé sloužily pro povzbuzení mysli ostatních spoluvězňů. Byly předčítány při večerních debatách nebo kolovaly po celách. Ferdinand píše, že tyto „kulturní vločky“ byly vítány a vězňům se líbily⁷⁵. Ferdinand dokázal složit verše snad na všechna témata⁷⁶. K 6. červenci 1944 pro posílení národní cti sepsal tyto řádky:

*I v těchto místech, kde jsme dnes,
na Husa vzpomínáme,
že pravdu jeho ctíti chceme,
slavnostně přísaháme.*

⁷³ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84 inv. č. H – 17803 1. viz pozn. 64. (číslice a zkrácené údaje psány zřejmě záměrně z důvodu úspory místa na malých papírcích).

⁷⁴ Tamtéž. inv. č. H – 17803 1, H – 17803 2.

⁷⁵ Tamtéž. inv. č. H – 17803 2.

⁷⁶ Motáky samotné mi byly poskytnuty v elektronické podobě (fotografie jednotlivých motáků), ale samotnou vězeňskou poezii muzeum nafoceno nemá. Z těchto důvodů k tématu poezie citace dle: BARTOŠ, Josef: *Motáky z gestapácké věznice*. Severní Morava, sv. 39. Šumperk 1980. s. 8 – 10.

V tomto článku zpracováno jen několik motáků, zaměřeno hlavně na ty, které obsahovaly verše. Bartoš je měl nejspíš propůjčené od samotné Libuše Gallasové (není zde odkazováno na VMŠ, ale na rozhovor s LG).

I popis všednosti života za zdmi věznice se dal zrymovat.

*Jeden referuje o výslechu,
druhý lituje, že nemá zadek z plechu,
třetí nařiká, že jídla je stále méně,
i té řepy, jež je téměř každodenně.*

Střídající se nálady, radost z maličkostí ale i strach a smutek vyjádřil Ferdinand těmito verši.

*Léto – moucha – přísun:
V létě je teplo všade
moucha vajíčka klade
přísun nám každý krade
Gestapo – vítězství – kolář⁷⁷
rány od gestapa bolí
ve vítězství říše věří voli
kolář nás každý den holí
Les – bouře – my všichni:
v lese je moc stromů
v bouři slyšet rachot hromů
my všichni chceme jít domů.*

3.4.5 Vězeňská strava a přilepšení z domova

Strava byla celkově velkým tématem motáků. Ferdinand popisuje podobu vězeňské stravy a lze říci, že nestála za moc. I tak se Ferdinand snaží vidět pozitiva, která hledá především v množství přidělených porcí. *K obědu je slabá polévka, ale dobrá, asi půl litru. Pak trochu brambor s nějakou omáčkou neb kyselím zelím. Dobré bývaly kroupy s rajskou omáčkou, ale už dlouho nebyly. Skvělým obědem je ve čtvrtěk brambory se zelím a pečená hovězí krev. Je toho hodně a to je hlavní. Chleba asi 30 dkg na den. Černá káva je hořká a putuje z poloviny do kýblu. Dříve bývaly porce dost velké, teď se hodně zmenšily. Kupř. krup bylo, že je člověk sotva snědl.⁷⁸ Vězeňské přiděly, ale nebyly jedinou stravou, kterou měli šumperští vězni k dispozici. Z domu jim mohlo být posíláno zmíněné prádlo na výměnu a také balíčky s potravinami z domova. Toto přilepšení bylo povoleno jen v Šumperku, dle slov Ferdinanda, *protože Šumperk je jen Arbeitshaus a ne věznice.*⁷⁹*

⁷⁷ Gallasův spoluvězeň Kolář.

⁷⁸ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H – 17803 1

⁷⁹ Tamtéž. inv. č. H – 17814 6.

Povětšinou byly balíčky před předáním prohledány příslušníky gestapa a více než často mnoho věcí z balíčku bylo zabaveno a ukradeno. Někdy ale balíček dorazil v pořádku a s celým původním obsahem. Ferdinand s Libuší si vymysleli systém, dle kterého kontrolovali, co bylo posláno a nedorazilo. Balíčky s oblečením i potravinami chodili hlavně v neděli, ale nebylo to pravidlem, a spolu s psaním si poslali seznam, toho co má balíček obsahovat. A tak Ferdinand poznal, co v balíčku chybí. Avšak stěžoval-li si na tuto skutečnost dozorcí, bylo mu to zapřeno a k navrácení ukradeného nedošlo. Alespoň tímto způsobem zjistili, který dozorce „podrobuje balíčky důkladné kontrole“ a který méně. Přílepšení z domova nejčastěji obsahovalo chléb, máslo, sýr, vejce, někdy buchty či koláče. Máslo a sýr, aby se tak rychle nekazily, nechávali zamotané v sáčku a ponořené do studené vody. Občas ze sladkého přišla vánočka, med nebo cukrín. Na ochucení mdlých vězeňských polévek používali sůl a česnek. V létě a na podzim z domova posílali i ovoce, jablka a třešně. O masové výrobky byla všeobecná nouze, avšak párkrát Ferdinand dostal rybu nebo sekanou, které ale musel sníst co nejdříve. Ve vězeňských podmínkách se tyto potraviny rychle kazily a jak píše, *lepší je mít je v žaludku než v kýblu*. Balíčky mohly obsahovat také cigarety, tabák, sirky a cigaretový papír. Tyto komodity jsou často dozorcí kradené, avšak jedna cigareta dokáže vězňům pomoci od chmurných myšlenek, jak je zmíněno výše u popisu výsledků. Lidé ve vězení si byli vědomi toho, že i venku to jejich blízcí se sháněním potravin nemají jednoduché. Ferdinandova manželka dostala pár rad, za kým zajet a koho poprosit například o mouku či vejce, ale i tabák a sirky. Rodiny postižené vězněním některého ze svých členů se zkrátka drželi známého, *Jednou pomohu já jemu, poté on mě.*⁸⁰

Balíčky ale nemohly chodit po celou dobu války. Prvně byly zakázány v srpnu 1944 po útoku na německé četníky v Zábřehu, jako již dříve praktikovaná nacistická msta na nevinných. Povoleno bylo jen prádlo a chléb. Ferdinand však příliš nestrádal. *Ted' tu bude život jako v jiných kriminálech. Povolení nebude obnoveno, dokud nechytí pachatele. Mám jen strach, aby nebrali rukojmí, aby si v tom nebyla také. Ted' jsme se zase trochu vykrmili, tak něco snad do konce války vydržíme. Prý to bude za 6 týdnů.*⁸¹ Jindy byl jejich přísun pozastaven poté, co dozorcí provedli kontroly a zjistili, jaké různé potraviny a množství se k vězňům dostává. *Prý se jim nelíbí co, všechno vězni*

---

⁸⁰ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H – 17812, H – 17816, H – 17818, H – 17821 1, H – 17823 1.

⁸¹ Tamtéž. inv. č. H – 17823 1, H – 17823 2.

dostávají, že se prý máme lépe jak němečtí občané – sděluje Ferdinand a omlouvá se Libuši, že vše přivezené si odváží zpět.⁸²

3.4.6 Povědomí o dění na frontách a o válce

Nelze přesně říci, odkud a jak moc pravdivé byly informace o průběhu války, které Ferdinand a ostatní získávali. Nejspíše to, co se dozvěděli, vyčetli z psaní, která chodila z domova, následně si mezi sebou novinky sdělili. Ferdinand v motácích zmiňuje určitou informaci, ale už nepíše, jak se k ní dostal. Libuše mu jistě podávala informace, které se dostaly k ní, ovšem kolik a jaké vůbec byly, nevíme. Přičteme-li k tomu fakt, že gestapo zatýkalo jednoho člena NSČV za druhým a jakákoliv ilegální činnost byla dvojnásobně nebezpečná než před vyzrazením. Například, kde se Ferdinand dozvěděl, že konec války bude zhruba na podzim roku 1944, nelze říci. Jak víme, skutečnost byla zcela jiná. V motáku datovaném 21. září se píše: *Dnes nás vzrušila zpráva, že prý Rusové jsou v Žilině. Ale tomu nevěřím. Také prý byla bombardována mor. Ostrava.*⁸³ Ferdinand správně nevěřil tvrzení týkající se Žiliny, ta byla osvobozena až v dubnu 1945.⁸⁴ Informace o bombardování Ostravy je pravdivá. Ostrava byla bombardována spojeneckými vojsky na konci srpna 1944. Cílem měly být především průmyslové, dopravní a vojenské objekty, některé bomby ale zasáhly i centrum a další městské části.⁸⁵ Zcela zkreslené informace má o Terezíně. Nepříliš pravidelně dochází k transportu lidí na práci. A Ferdinand by raději pracoval, než nečinně seděl v cele a vyčkával, co přinese další den. Terezín zřejmě považoval za místo, kde se pracuje. Zřejmě ale nevěděl, o jakou práci se jedná a jaké jsou podmínky. Až později na podzim roku 1944 se vrací ti, kteří v Terezíně byli. Nyní Ferdinand svůj názor na práci kdekoliv přehodnocuje a je rád, že zůstal v Šumperku. *Dostaly se k nám zprávy z Terezína. Hrozná poměry, zacházení je tam strašně surové. Říkáme si „zlatý Šumperk“.*⁸⁶

---

⁸² Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H – 17830.

⁸³ Tamtéž. inv. č. H – 17830.

⁸⁴ Více informací týkající se osvobození Žiliny Sověty v: Halaj, D.: *Osvobození Žiliny roku 1945*. In: *Žilina - dějiny a přítomnost*. Martin 1975.

⁸⁵ Více informací v: BAKALA, Jaroslav, JIŘÍK, Karel a kol.: *Dějiny Ostravy*. Ostrava 1993., *Bombardování Ostravy 29. srpna 1944: Průmysl přežil, stovky lidí zemřely*. In: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1019772-bombardovani-ostavy-29-srpna-1944-prumysl-prezil-stovky-lidi-zemrely> [cit. 23. 4. 2018].

⁸⁶ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H – 17816, H – 17823 1.

3.4.7 Myšlenky na útěk

Z motáků poslaných v listopadu a později lze sledovat postupné smíření s tím, že konec války nebude tak rychlý a především nebude tak poklidný. Německá vojska ve válce sice porážena byla a začala se stahovat zpět směrem do Říše, ale zacházení a podmínky ve vězení se jen zhoršovaly. Přísuny z domu zakázané nebo jen jednou za dva týdny, vězni drženi v celách a zcela výjimečně mohli jít na procházku a také stráž byla zesílena. V těchto časech začalo několik jedinců rozmýšlet nad útekem. Samotnému Ferdinandovi to nepřišlo jako dobrý nápad. Ve věznici se nacházelo kolem 150 osob. Kdyby došlo ke vzpouře a hromadnému útěku, museli by věznici opustit všichni. Ti, kteří by odmítli utéci, ať už z jakýchkoliv důvodů, na těch by si nacisté veškerou svou zlost vybili. A pokud by k tomu opravdu došlo, Ferdinand nechápal, kde by se tak početná skupina skrývala a čím by se živila. Organizátoři útěku, kteří zde ale jmenováni nejsou, prý i pomalu přesvědčovali jednoho z dozorců k pomoci. O útěku se však stále jen mluvilo a nedošlo k němu. Ferdinand byl zřejmě na jednu stranu i rád, protože stále doufal, že se konec blíží a podmínky, které Německo po ukončení války dostane, zajistí propuštění politických vězňů.⁸⁷

3.4.8 Myšlenky na budoucnost

Ferdinand stále neztrácel naději a věřil, že brzy se shledá se svou rodinou. Motáky jsou plné vřelých slov a myšlenek na společnou budoucnost. *Věř nebo ne, ale já sám už jsem ztratil svůj bývalý klid a toužím jen po domově. Čím dále tím silněji. Do půlnoci stávám u okénka ve dveřích a myslím jen na to jak si s tebou a s Miládkou zařídím budoucí život. Rozhodně líp než dřív. Myslím tím hlavně změnu svého chování. Budu-li opakovat svůj dřívější zlozvyk (bručení, paličatost apod.) stačí, aby ses mi podívala do očí. To bude připomínka všech mých nynějších slibů. Tolik se těším na první objetí. První pusu po tak dlouhé době. Tu bych nikomu neradil filmovat. To by bylo metrů! Těším se na Miládkino švitoření, na společné procházky, večery plné božského klidu a pohody, na Tvůj smích, který nepřestal být zvoněním, jak jsem jej v údivu naší známosti nazýval. Neslyšel jsem tvůj smích, nedíval se do tvých očí a nepolíbil tvoji tvářičku od 15. ledna. A to se ještě nezmiňuji o jiných věcech k manželství patřících. Tak dlouho jsme ještě nikdy od sebe vzdáleni nebyli. A už nikdy bohdá nebudem. S Miládkou budu každou neděli - pokud bude doma - chodit na bohoslužby a*

---

⁸⁷ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H – 17823, H – 17832 1, H – 17832 2, H – 17834.

*ty si zatím poležiš. K obědu bude vepřová nebo řízek či dokonce svíčková - ne raději pro psaní na to nemyslet. Doslintal bych papír. Večer do kina nebo k Veselým mezi dobré lidi a pak lehnout do postele do peřin.*⁸⁸

3.4.9 Citové pouto Libuše a Ferdinanda⁸⁹

Psaní obsahují milá pozdravení a oslovení manželky, poděkování za zaslání věci, vzkázání pozdravu Miládce i dalším blízkým a přátelům. Jednou však Libuši poslal lístek, ve kterém jí měl za zlé, že delší dobu nedostal větší balíček s potravinami. Libuše byla v tu dobu nemocná a se sháněním potravin a dopravením je do Šumperka to neměla lehké. Zřejmě nechtěla Ferdinanda zatěžovat touto okolností, a tak mu to oznámila až v dalším psaní. Ten se následně dlouze omlouval, doufal, že ho Libuše pochopí a promine. *Vím, že jsem dnes parazitem, který žije z toho, co ty s námahou seženeš. Vydržel jsem dlouho nežebrat, ale okolí mne donutilo k nešťastnému lístku. Představ si, že by lidé kolem Tebe baštili a Ty bys měla jen chléb. A pak ta útrpnost druhých, když přišli a dávali ochutnat, abych také něco měl. Prostě mysly si, že mi selhaly nervy. To je taková krásná omluva, ne? Zdálo se mi, že jsem odstrčený, ale hned jsem si zas představil tebe, jakou máš potíže, než něco seženeš. Rozpolcená povaha. Nejlépe bylo, když přísun byl všeobecně omezen. Ale to bylo jen dva týdny a už se ukazovaly výjimky. Tak se tedy zlato moje nezlob. Už to opravdu neudělám.*⁹⁰

Právě na základě všech motáků a také výpovědi svědků,⁹¹ kteří dosvědčili, že manželé se i po oficiální rozluce v červnu 1941 spolu stále scházeli a rozlučka byla provedena čistě kvůli zachování spojení mezi Lošticemi a Zábřehem, byl jejich manželský svazek obnoven. Také dosvědčili, že spolu udržovali písemný styk po Ferdinandově uvěznění. Svazek byl úředně obnoven 29. dubna 1947.⁹²

3.4.10 Zhoršený zdravotní stav

Po zdravotní stránce na tom Ferdinand nebyl ve vězení příliš dobře. V motácích i životopise od Libuše se píše, že jej trápily nohy, které hodně otékaly, Ferdinand si

⁸⁸ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H – 17826 1.

⁸⁹ Příloha č. 7. Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. *Fotografie manželů.*

⁹⁰ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H – 17838 1.

⁹¹ Libušina matka Otylie, František Bednář, Josef Reissing – blízcí přátelé. Reissing měl díky obchodu povoleno cestovat za sudetskou hranici. Proto několikrát předával mezi manželi dopisy, když se zrovna nemohli sejít osobně.

⁹² Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, kart. 306 – Ck IIa.

myslí, že je to zapříčiněno nedostatečným pohybem. Z nedostatku vitamínů se mu drolí zuby a otékají dásně. Problémy má i s uchem a navíc se ve vězení rozmohly vředy. Jakmile se jednoho zbavil, začal se dělat na jiném místě další. Často ho pálí žába, bolí v krku a spánek je také mizerný. Závažnější nemoc Ferdinand během pobytu ve věznici zřejmě neprodělal, ale i tyto „maličkosti“ musely být v daných podmínkách velice nepříjemnou záležitostí.⁹³

3.4.11 Zprávy do Loštic a dalším přátelům⁹⁴

Ferdinand často myslel na své známé v Lošticích. Především na svého bývalého zaměstnavatele Václava Patku a jeho rodinu. Litoval, že byl zatáhnutý do celé ilegální věci, i když se Patka „provinil“ pouze příspěvkem do sbírky, stejně jako několik dalších loštických občanů. Sbíraři bývali propouštěni, pokud z nich gestapo při výslechu nedostalo jiné informace a žádný jiný škraloup na sobě neměli. Z těchto důvodů byl propuštěn i Patka, avšak jeho knihkupectví nacistickou prohlídkou značně utrpělo. Také litoval, že se ho nikdo nesnažil kontaktovat. Tím se Ferdinandovi potvrdila myšlenka, že si lidé v Lošticích myslí, že právě on je viníkem zatýkání v Lošticích. Po návratu z vězení se chtěl všem upřímně omluvit a pomoci Patkovi se stěhováním zpátky do rodného Zábřehu. V zimních měsících se pomalu smiřuje se skutečností, že návrat domů nebude tak jednoduchý a hlavně nebude brzy. Proto když má možnost odeslat oficiální dopis domů, píše raději Patkům. V první řadě se v dopise omlouvá a sděluje, že se u gestapa za Patku přimlouval a tvrdil, že se na ilegálních věcech nepodílel. Komisař mu však prý ukázal strojem psané udání, kde bylo napsáno jméno Patky a dalších Ferdinandovi známých jmen. Komisař se mu prý vysmál a sdělil, že si alespoň ušetřil práci, když Patku zatknul spolu s ním. Prostřednictvím dopisu se chtěl omluvit i dalším lidem z Loštic a doufal, že nikdo z nich na tom není tak bídně jako on.⁹⁵

I v motácích se objevují psaní určená pro přátele. Především chtěl dát vědět, jaká je jeho situace a kde se nachází. Píše, že z Protektorátu je v Šumperku jen on, ale s většinou ostatních vězňů se zná z dřívějšíka. Nikdo sice neví, co s nimi bude, ale víru a optimismus neztrácí. Nejspíše mu někdo poslal krátké psaní přes Libuši, protože děkuje,

---

⁹³ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H 16995, část strojopisného rukopisu *Libuše Gallasové o pobytu ve věznici.*, Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H – 17821 2, H – 17827, H – 17839, H – 17841 2.

⁹⁴ Příloha č. 8. Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. 17816.

⁹⁵ Tamtéž. inv. č. H – 17806 1, H – 17858.

že si na něj alespoň někdo vzpomněl. Také se dozvěděl, že Libuši se zásobováním pomáhala řada přátel a je za to velice vděčný. Doufá, že vše, co pro něj ostatní udělali, jim bude moci brzo oplatit.⁹⁶

3.4.12 Prosinec 1944

Prosincových motáků už není mnoho. Především se v nich zajímá o Libušino zdraví, doufá, že se brzy uzdraví. Také se vyptává na situaci venku, protože nové informace k nim jaksi nedochází. Psaní jsou stručnější a ani básničky domů už neposílá. Žádá pouze o nějaké oblečení navíc, jelikož ve věznici bylo velice chladno. V posledních motácích lze vidět, v jaké nejistotě se Ferdinand nacházel. Zpočátku si myslel, že je pro Němce pouze „malou rybou“ a u delšího výslechu byl naposledy v červenci, věřil, že jeho situace není příliš závažná a opravdu se brzy dostane domů. Realita byla však odlišná a Ferdinand si ji začal připouštět. *Má-li se válka převálit i přes Zábřeh, pak tomu stejně nezabráníš a musí se nechat všechno, jak to leží. ... Ať tak nebo onak - jsem zcela oddán do vůle boží. On ví co s námi.* Zajímavé je, že nyní, v těžkých časech se Ferdinand obrací k bohu. V přechozích motácích píše, že se modlí za zlepšení zdraví své manželky, ale i za vysněný návrat domů. V životopise Libuše píše, že věřící nebyl a kostel nenavštěvoval. V představách o budoucnosti, píše, že v neděli bude chodit na pobožnosti.⁹⁷

3.4.13 Převoz do Vratislavi a Drážďan

20. prosince se Ferdinandovi hrouť všechny jeho naděje na dobrý konec. V tento den odvezli všechny funkcionáře ilegálního hnutí ze Šumperka do Vratislavi v Polsku. Zde mělo s vězni proběhnout soudní líčení a měl být vyřčen rozsudek. Za necelý měsíc začala bitva o Vratislav a Němci narychlo odváží vězně do Drážďan, do věznice Mathilda. Pomyslná smyčka se kolem Němců stahuje více a více a na řádné soudy není čas. Vězni tak jen sedí na celách a čekají, co s nimi bude. Od 13. února začalo bombardování Drážďan.⁹⁸

3. 5 Marné pátrání po Ferdinandovi, obnova manželství a prohlášení za mrtvého

Při náletech byla zasažena i věznice. Poslední moták Libuše dostala prvního března 1945, dle datace byl napsán už 27. ledna 1945. Libuše na Ferdinanda čekala celý

---

⁹⁶ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H – 17816, H – 17857.

⁹⁷ Tamtéž. inv. č. H – 17854 1, H – 17854 2, H – 17859.

⁹⁸ Více k bombardování v: TAYLOR, F.: *Drážďany, úterý 13. února 1945*. Praha 2005.

rok a pátrala po něm prostřednictvím repatriačních úřadů. Dozvěděla se, že v cele č. 81, kde byl Ferdinand spolu s dalšími dvěma vězni, byla nalezena pouze jedna mrtvola, identifikace nebyla možná. Od jistého pana Motyky ze Zábřehu, který měl být stejně, jako Ferdinand v drážďanské věznici se dozvěděla, že se její manžel měl spustit po okapové rouře a utéci. Motyka však měl informaci od nějakého Moravce a podle jeho slov nevypadal, že byl nějakou dobu vězněný a navíc si chtěl hned vypůjčit peníze a poté ho už nikdo neviděl. Libuše tedy sděluje, že této informaci příliš nevěřila. Podařilo se vyhledat Dočekala z Mostu, který byl v Drážďanech také a Libuše se dozvěděla, že Ferdinand měl utíkat spolu s dalšími jedenácti vězni. Došli prý hodně na západ a koncem února se každý vydal svou cestou. Ferdinand a ještě dva bývalí vězni se vydali prý přes Bavorsko zpátky do Čech. Libuše slovům Dočekala důvěřovala, protože věděl podrobnosti o jejich rodině, které se mohl dozvědět pouze od Ferdinanda. Ferdinand Gallas se však domů nikdy nevrátil. Nevrátili se ani oba uprchlí vězni, jejichž jména zmíněna nejsou.

V září roku 1947 bylo obnoveno manželství a v prosinci téhož roku byl Ferdinand úřady prohlášen za mrtvého.⁹⁹

---

⁹⁹ Vlastivědné muzeum Šumperk. Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. př. č. 39/84. inv. č. H 16995, část strojopisného rukopisu Libuše Gallasové o pobytu ve věznici.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo nastínění situace v českém pohraničí za dob druhé světové války, zmapování protinacistického odboje na severní Moravě a především vylíčení osudu jednoho z odbojářů na základě motáků a životopisu napsaném jeho manželkou. K popisu situace na severní Moravě byla použita obecná literatura věnující se tématice českého pohraničí, ale především práce Josefa Bartoše, které obsahují detailnější informace.

Motáky byly zpracovány do několika jednotlivých témat. Témata jsem vytýčila na základě jejich četnosti, zajímavosti a důležitosti. U každého z témat jsem se snažila zasadit doslovné citace motáků, které by mohly čtenáři osobu Ferdinanda Gallase ještě více přiblížit. V některých je také odkazováno na doplňující literaturu.

Práce měla čtenáři přiblížit problematiku odboje na malém území, které bylo prošpikováno příslušníky německé policie nebo těmi, kteří se rozhodli jim pomoci. Především měla ukázat ojedinělost činů Ferdinanda Gallase. Spolupráce s odbojovou skupinou Národní sdružení československých vlastenců, nebylo zřejmě pro člověka žijícího v protektorátních Lošticích nic jednoduchého. Z toho důvodu se naskytá otázka, proč takto riskovat? Dle mého Ferdinand věděl, že cesta vyčkávání a podrobení se nacistické moci není řešením. Vše co dělal, dělal pro svou rodinu a pro lidi, které měl rád. Z motáků je patrné, že smýšlel velice optimisticky, ne však naivně. Snažil se v lidech udržet naději a nepřestávat bojovat s nepřáteli i vlastními démony. Myslím, že Ferdinand byl statečný, starostlivý a srdečný muž, kterého lidé v drsném období nacistické okupace potřebovali.

Druhá světová válka je pro většinu z nejmladší generace něčím, co už proběhlo dávno a je dávno za námi. Já si myslím, že tomu tak právě není. Stále mezi námi chodí lidé, kteří válku pamatují, zažili ji nebo někdo z jejich rodiny ve válce zahynul. Je to věc, která se nás stále dotýká a nemělo by se na ni zapomínat. Naopak by se měla připomínat, stejně tak jako osudy takových, jako byl Ferdinand Gallas.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Moravský zemský archiv Brno – fond:

B 340 Gestapo Brno. kart. č. 213. sign. 100-213-25. *Spis Vojtěcha Válka.*

Vlastivědné muzeum Šumperk – fond:

Osobní fond Ferdinanda Gallase č. 17. Př. č. 39/84. *Strojopis životopisu Ferdinanda Gallase (sepsala L. Gallasová). Motáky z vězení.*

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc – fond:

Krajský soud Olomouc, kart. 306 – Ck IIa.

Literatura

BAKALA, Jaroslav - JIŘÍK, Karel a kol.: *Dějiny Ostravy.* Ostrava 1993.

BARTOŠ, Josef a kol.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960.* sv. IV. Ostrava 1974.

BARTOŠ, Josef: *Motáky z gestapácké věznice.* Severní Morava, sv. 39. Šumperk 1980. s. 3 – 12.

BARTOŠ, Josef: *Národně osvobozené hnutí na severní Moravě 1938 – 1945.* Šumperk 1965.

BARTOŠ, Josef: *Nové údaje o prozrazení odboje na severní Moravě v roce 1944.* Severní Morava, sv. 61. Šumperk 1991. s. 44 – 48.

BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na severozápadní Moravě.* Šumperk 1986.

BARTOŠ, Josef: *Styky severomoravského a východočeského protifašistického odboje. 1944.* Severní Morava, sv. 47. Šumperk 1984. s. 11 – 16.

BENDA, Jan: *Češi a Němci v historii Šumperka.* Šumperk 1997.

BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha 2000.

GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české XVa*. Praha 2006.

HALAJ, Dušan: *Žilina - dějiny a přítomnost*. Martin 1975.

JERSÁK, Jan: *Šumpersko 1938 – 1945*. Šumperk 1946.

KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Praha 2002.

KÁRNÝ, Miroslav: „*Konečné řešení*“: *Genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha 1991.,

KLIMEK, Antonín: *Velké dějiny zemí Koruny české XIV. 1929-1938*. Praha 2002

KREISINGER, Pavel. - ČERNÝ, Vladimír a kol: *Představitelé gestapa na území protektorátu Čechy a Morava*. (v tisku).

KREJČOVÁ, Helena a kol.: *Postavení a osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939 - 1945*. Praha 1998.

KURAL, Václav: *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002.

MINAŘÍKOVÁ, Hana: *Vztah hospodářských a sociálních struktur moravskoslezských politických okresů k nezaměstnanosti v době světové hospodářské krize*. Slezský sborník 84, č. 1. Ostrava 1986. s. 51 – 61.

NEČAS, Jaroslav: *Adolf Kolínský. Český dozorce ve službách gestapa*. Praha 2017.

TAYLOR, Frederic: *Drážďany, úterý 13. února 1945*. Praha 2005.

Nepublikované práce

NAJMANOVÁ, Milena: *Rok 1938 na severní Moravě*. Olomouc 1983.
Diplomová práce.

Internetové odkazy

www.ceskatelevize.cz. - *Bombardování Ostravy 29. srpna 1944: Průmysl přežil, stovky lidí zemřely* In:
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1019772-bombardovani-ostravy-29-srpna-1944-prumysl-prezil-stovky-lidi-zemrely> [cit. 23. 4. 2018].

Resumé

Bakalářská práce se zabývá protinacistickým odbojem na severní Moravě a osudy jednoho ze členů odbojové skupiny. Čtenář je seznámen se situací na severní Moravě za dob druhé světové války, formováním a činnostmi odbojové skupiny a především se životem Ferdinanda Gallase. Nejdůležitějším pramenem pro sepsání práce byla pozůstalost Ferdinanda Gallase uložená ve Vlastivědném muzeu v Šumperku. Součástí pozůstalosti jsou motáky posílané ze šumperského vězení, které jsou v práci podrobně rozpracovány.

Klíčová slova: severní Morava, protinacistický odboj, člen protinacistické skupiny, vězení, osud, motáky.

Resume

The Bachelor thesis deals with anti-Nazi resistance in northern Moravia and the fate of one of the members of the resistance group. The reader is acquainted with the situation in northern Moravia during World War II., the formation and activities of the resistance group and, above all, with the life of Ferdinand Gallas. The most important source for writing the work was the estate of Ferdinand Gallas, deposited at the Museum of Natural History in Šumperk. Part of the inheritance are the secret notes sent from the Šumperk Prison, which are detailed in the work.

Keywords: northern Moravia, anti-Nazi resistance, member of the anti-Nazi group, prison, fate, secret notes.

Seznam příloh

1. Šumperští Němci při vítání příchozích vojáků.
2. Odstraňování českých názvů a nahrazování německým.
3. Stanovy NSČV
4. Obálka ilegálního časopisu Národní osvobození
5. Budovy zabrané gestapem
6. Fotografie motáku
7. Svatební fotografie Ferdinanda Gallase a jeho manželky Libuše Gallasové
8. Fotografie motáku

Přílohy

č. 1. Šumperští Němci při vítání příchozích vojáků.

č. 2 Odstraňování českých názvů a nahrazování německým.

§ I.

Národní Sdružení Československých Vlastenců je nepolitickou celonárodní organizací.

§ II.

Národní Sdružení Čsl. Vlastenců sjednocuje všechny národněuvědomělé Slováky, příslušníky Republiky Československé.

§ III.

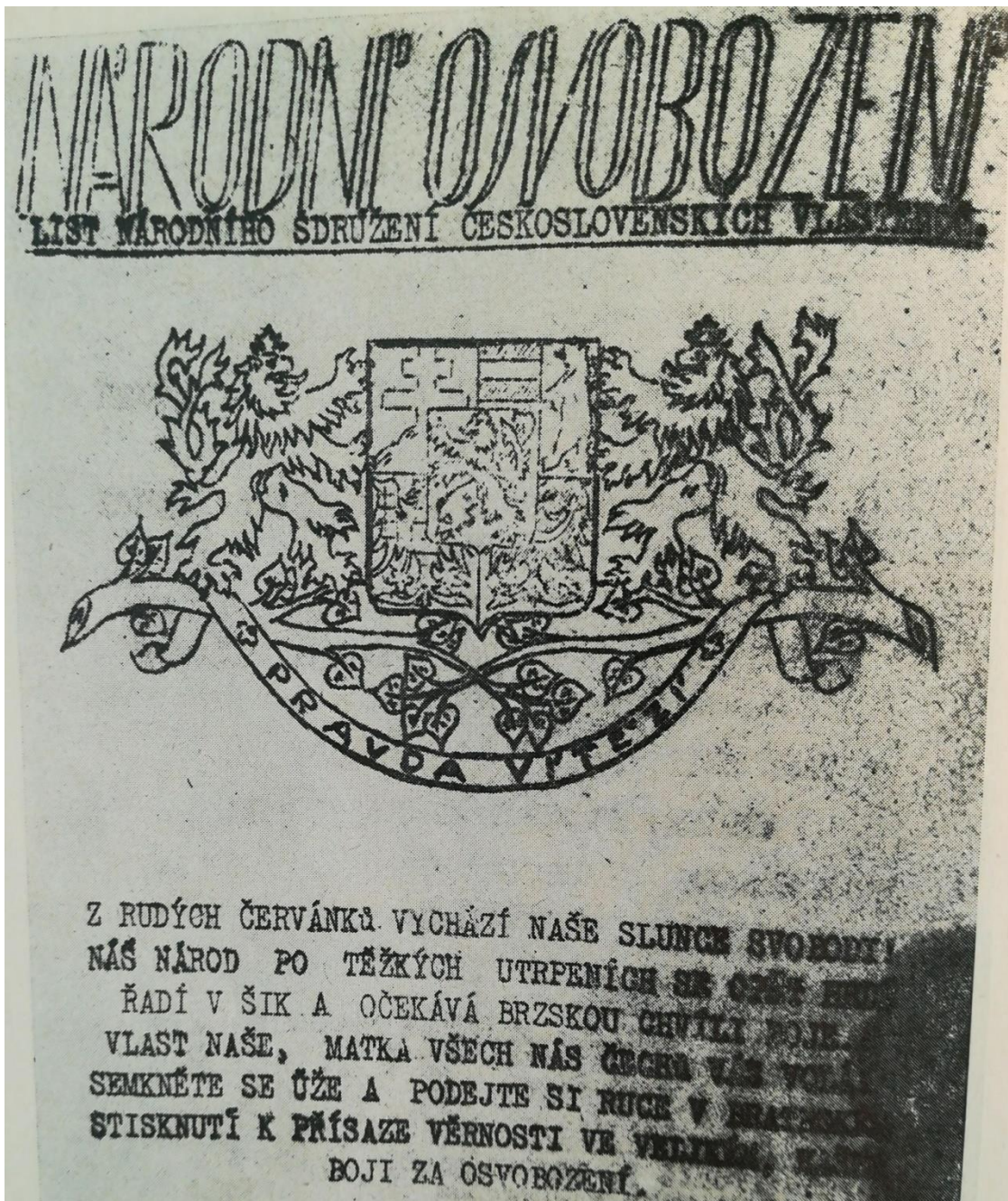
Úkolem sdružení jest, národ osvobodit a povznést ho mravně, kulturně, sociálně a tělesně.

§ IV.

Organisační řád.

Základní jednotkou jest místní vlastenecký výbor, sestávající z jednoho vedoucího a několika

č. 4 Obálka ilegálního časopisu Národní osvobození

č. 5 Budovy zabrané gestapem

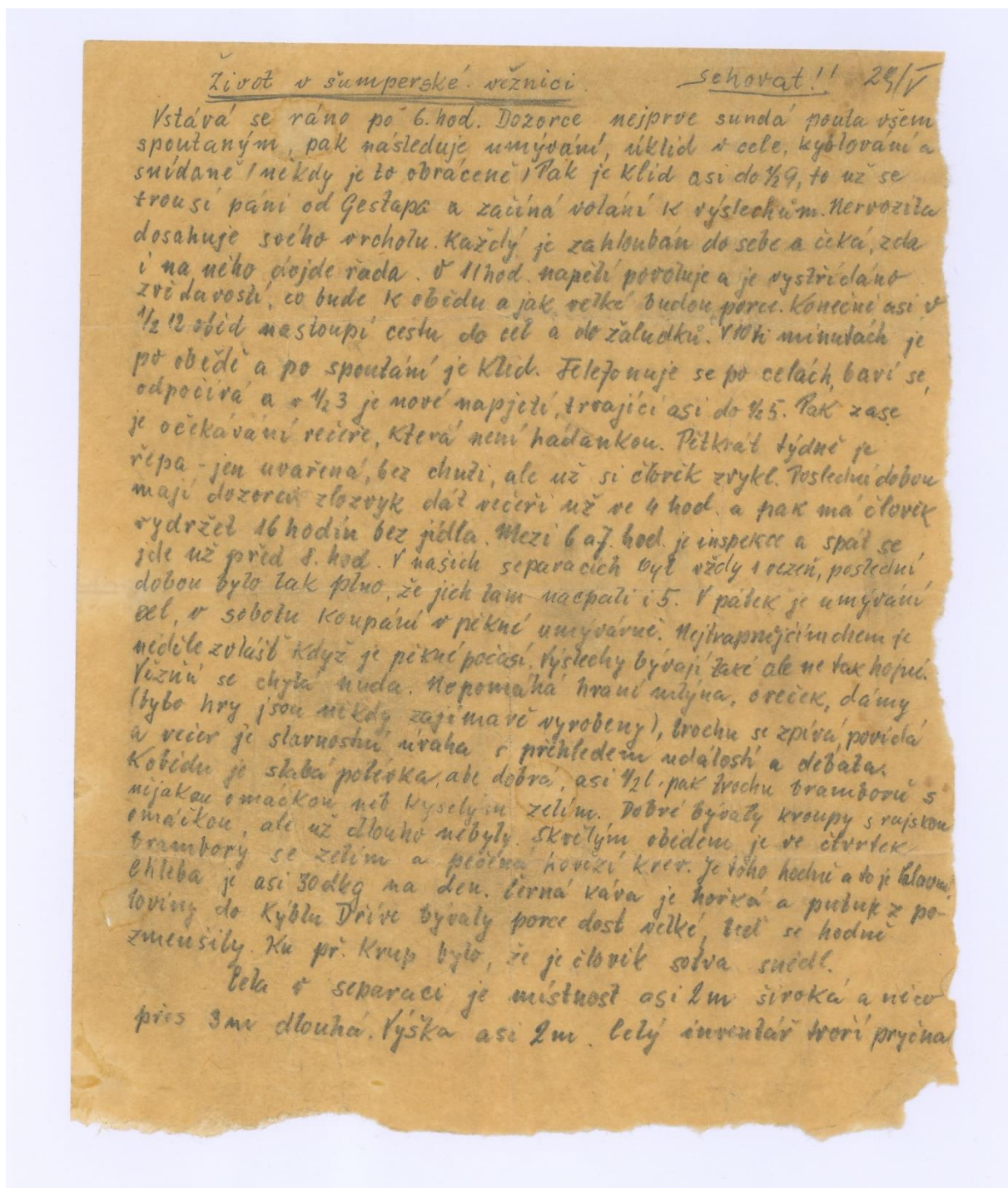

Sídelní a vyšetřovací budova šumperského gestapa.

Šumperská věznice tzv. robotárna.

č. 6 Fotografie motáku

č. 7 Svatební fotografie Ferdinanda Gallase a jeho manželky Libuše Gallasové

